

Sorin Marțian

EPISTOLELE PAULINE

exegeză și teologie

Presă Universitară Clujeană

SORIN MARȚIAN

EPISTOLELE PAULINE

EXEGEZĂ ȘI TEOLOGIE

SORIN MARȚIAN

**EPISTOLELE PAULINE
EXEGEZĂ ȘI TEOLOGIE**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2017

Referenți științifici:

Pr. Conf. univ. dr. Ovidiu Horea Pop

Conf. univ. dr. Alin Tat

**Coperta: *Sfântul Apostol Paul – Basilica Papale San Paolo
Fuori le Mura (Roma)*. Foto autorul.**

ISBN 978-606-37-0125-2

© 2017 Autorul cărții. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedepsește conform legii.

**Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro>**

Cuprins

Abrevieri biblice	7
Abrevieri tehnice	11
Abrevieri reviste	13
I. Introducere	15
II. Sfântul Paul, apostolul și teologul.....	21
III. Epistolele pauline	39
IV. În așteptarea venirii Domnului (Epistola întâi către tesaloniceni)	47
V. Bucuria și comuniunea fraternă în Cristos (Epistola către filipeni).....	59
VI. Slavul este egal cu omul liber (Epistola către Filemon).....	71

Sorin Marțian

VII. Iubirea care zidește (Epistolele către corinteni).....	83
VIII. Adevărații urmași ai lui Avraam (Epistola către galateni)	103
IX. Evanghelia mântuirii (Epistola către romani).....	111
X. Concluzii	125
XI. Bibliografie	131

Abrevieri biblice

Gen	Cartea Genezei
Ex	Cartea Exodului
Lev	Cartea Leviticului
Num	Cartea Numerilor
Dt	Cartea Deuteronomului
Ios	Cartea lui Iosue
Jud	Cartea Judecătorilor
Rut	Cartea lui Rut
1Sam	Cartea întâi a lui Samuel
2Sam	Cartea a doua a lui Samuel
1Rg	Cartea întâi a Regilor
2Rg	Cartea a doua a Regilor
1Cr	Cartea întâi a Cronicilor
2Cr	Cartea a doua a Cronicilor

Esd	Cartea lui Esdra
Neh	Cartea lui Nehemia
Est	Cartea Esterei
Iob	Cartea lui Iob
Ps	Cartea Psalmilor
Prov	Cartea Proverbelor
Tob	Cartea lui Tobia
Idt	Cartea Iuditei
Qoh	Cartea lui Qohelet (Ecleziastul)
Ct	Cartea Cântarea Cântărilor
Is	Cartea profetului Isaia
Ier	Cartea profetului Ieremia
Lam	Cartea Lamentațiunilor (Plângeri)
Bar	Cartea profetului Baruh
Ez	Cartea profetului Ezechiel
Dan	Cartea profetului Daniel
Os	Cartea profetului Osea
Am	Cartea profetului Amos
Abd	Cartea profetului Abdia
Iona	Cartea profetului Iona
Mih	Cartea profetului Miheia

Il	Cartea profetului Ioel
Nah	Cartea profetului Nahum
Hab	Cartea profetului Habacuc
Sof	Cartea profetului Sofonia
Ag	Cartea profetului Aggeu
Zah	Cartea profetului Zaharia
Mal	Cartea profetului Malahia
Înț	Cartea Înțelepciunii
Sir	Cartea lui Ben Sirah (Ecleziasticul)
1Mac	Cartea întâi a Macabeilor
2Mac	Cartea a doua a Macabeilor
Mt	Evangelhia după Sf. Matei
Mc	Evangelhia după Sf. Marcu
Lc	Evangelhia după Sf. Luca
In	Evangelhia după Sf. Ioan
Fap	Faptele Apostolilor
Rom	Epistola Sf. Paul către romani
1Cor	Epistola întâi a Sf. Paul către corinteni
2Cor	Epistola a doua a Sf. Paul către corinteni
Gal	Epistola Sf. Paul către galateni
Ef	Epistola Sf. Paul către efeseni

Fil	Epistola Sf. Paul către filipeni
Col	Epistola Sf. Paul către coloseni
1Tes	Epistola întâi a Sf. Paul către tesaloniceni
2Tes	Epistola a doua a Sf. Paul către tesaloniceni
1Tim	Epistola întâi a Sf. Paul către Timotei
2Tim	Epistola a doua a Sf. Paul către Timotei
Tit	Epistola Sf. Paul către Tit
Flm	Epistola Sf. Paul către Filemon
Evr	Epistola către evrei
Iac	Epistola Sf. Iacob
1Pt	Epistola întâi a Sf. Petru
2Pt	Epistola a doua a Sf. Petru
1In	Epistola întâi a Sf. Ioan
2In	Epistola a doua a Sf. Ioan
3In	Epistola a treia a Sf. Ioan
Iuda	Epistola Sf. Iuda
Ap	Apocalipsa Sf. Ioan

Abrevieri tehnice

---

a.Chr.	ante Christum, înainte de Cristos
apud	la, în opera cutare, după
cf.	confer, compară cu, conform
cap.	capitolul, capitolele
col.	coloana, coloanele
ebr.	ebraică, în limba ebraică
germ.	germană, în limba germană
gr.	greacă, în limba greacă
ibidem	tot acolo, în același loc citat mai sus
lat.	latină, în limba latină
nr.	numărul
op. cit.	opera citată
p.	pagina, paginile

passim	ici, colo, în toate părțile în opera citată
p.Chr.	post Christum, după Cristos
sec.	secolul, secolele
Sf.	Sfântul, Sfânta
urm.	următorul, următoarele
v.	versetul, versetele
vol.	volumul

Abrevieri reviste

<i>Bib</i>	Biblica, Roma
<i>RCIC</i>	Revue Catholique Internationale Communio, Paris
<i>LV</i>	Lumen Vitae, Bruxelles
<i>L&V</i>	Lumière et Vie, Lyon
<i>MdB</i>	Le Monde de la Bible, Paris
<i>NRT</i>	Nouvelle Revue Théologique, Bruxelles
<i>NTS</i>	New Testament Studies, Cambridge
<i>RB</i>	Revue Biblique, Paris
<i>RSR</i>	Recherches de science religieuse, Paris

I. Introducere

Interpretarea textelor biblice are o importanță fundamentală pentru credința creștină, pentru viața Bisericii și pentru dialogul ecumenic. În ultimul timp, studiile biblice au dobândit un avânt remarcabil și un caracter pluralist, utilizarea mai multor metode exegetice reprezentând un indiciu al dorinței Bisericii de a se adapta noilor condiții sociale și pastorale ale începutului de secol XXI. Oricare ar fi însă perspectiva metodologică, o lectură a Sfintei Scripturi are un caracter adevărat creștin doar atunci când pornește de la credință și este ferită de tentația fundamentalismului. Așa cum susțin teologii, Sfânta Scriptură trebuie să ne fie un sprijin pentru luarea unor decizii corecte în viața de zi cu zi.

Chiar dacă mesajul ei vine din epoci îndepărtate și medii sociale diferite de cele de acum, Sfânta Scriptură ni se adresează și nouă. Întorcându-se la sursele creștinismului, exegeza biblică are rolul esențial de a plasa textul Sfintei Scripturi în contextul său și a-l interpreta pri-

vindu-l în lumina evenimentului central al istoriei care este Isus Cristos. Deși uneori surprinde prin caracterul ei tehnic, exegeza biblică ne poate fi de mare ajutor în aflarea mesajului scripturistic, dovedind astfel o pertinență teologică. Din această perspectivă, prezenta carte vine să se alăture lucrărilor deja apărute în domeniu. Ea își propune să înlesnească accesul la lectura Epistolelor pauline, spre a-l cunoaște mai bine pe „Apostolul Neamurilor” și a-l urma pe calea credinței.

Sf. Paul este considerat și acum o figură fascinantă a Bisericii primare, cel care din persecutor al creștinismului a devenit „apostolul” prin excelență, cel care, fiind chemat de Isus Cristos, a făcut totul pentru a-i răspunde (Fil 3, 12¹). Faptul că epistolele sale alcătuiesc o bună parte din canonul Noului Testament pune în evidență rolul său de prim plan în constituirea Bisericii, ca misionar, gânditor și teolog.

Epistolele Sf. Paul sunt scrieri de început ale Bisericii, adresate primelor comunități creștine ce se confruntau cu problemele specifice impuse de ambientul iudaic ori

---

¹ Abrevierile biblice din prezenta lucrare fac trimitere la textul românesc al Sf. Scripturi: *Biblia* (traducere, introduceri și note de A. Bulai, E. Patrașcu), Sapienia, Iași, 2013. Textul grec al Noului Testament poate fi citit în ediția *The Greek New Testament* (Fourth Revised Edition edited by B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger), Deutsche Bibelgesellschaft-United Bible Societies, Stuttgart, 2005.

greco-roman în care acestea existau. Lucrările pauline reflectă o activitate misionar-pastorală intensă, desfășurată în decursul a cincisprezece ani, perioadă în care gândirea autorului lor a evoluat treptat. Această gândire are drept punct de plecare universalismul creștinismului, faptul că Evanghelia poate face posibilă trăirea fraternității între creștini, fie că sunt născuți evrei, fie că vin din rândurile popoarelor păgâne² (Rom 3, 29).

În ultimele decenii, studiile de teologie paulină s-au diversificat mai ales acolo unde cercetarea neotestamentară și-a făcut simțită prezența în cadrul dezbaterilor academice³. Interpretarea Epistolelor pauline presupune

---

² „Popoarele păgâne” („păgânii”) despre care se vorbește în Epistolele pauline sunt popoarele din Antichitatea greco-romană, diferite de evrei prin credință și cultură. Sf. Paul le mai numește „neamuri” (Gal 2, 8-10).

³ Tendințele actuale în teologia paulină sunt observate și analizate de J.-N. Aletti, *Où en sont les études sur Saint Paul ? Enjeux et propositions*, în *RSR*, 90/3, 2002, p. 329-352. O trecere în revistă a lucrărilor de specialitate apărute în mediile ortodoxe, catolice și protestante ar fi suficientă pentru a ne convinge că opera Sf. Paul se bucură astăzi de un interes considerabil. Vezi prezentarea celor mai importante lucrări pe teme pauline apărute în Occident, publicate în perioada 1959-2009, la J. Radermakers, *Connaître Paul. Petite bibliothèque paulinienne*, în *NRT*, 131/3, 2009, p. 625-644. Pentru a consulta un index al bibliografiei de specialitate din spațiul românesc este utilă lucrarea colectivă S. I. Negruțiu, D. E. Moldovan, F. Codrea, M. Mățăoanu (coordonator S. Tofană), *Cercetarea noutestamentară românească. Ghid bibliografic*, Editura Alma-Mater, Cluj-Napoca, 2004, p. 229-234; 246-247; *passim*.

aplicarea unor metode științifice de exegeză, care tind să capete din ce în ce mai mult un caracter erudit, bazat mai ales pe cunoașterea autorilor din vechime și a tehnicilor literare pe care aceștia le foloseau. O sinteză a teologiei pauline se arată a fi greu de realizat astăzi, ținând cont de diversitatea abordărilor teologice și de diferența dintre tradițiile exegetice ale comunităților creștine. După cum a constatat și J.-N. Aletti, una dintre tendințele actuale în domeniu este aceea de a creiona ideile pauline sub forma unor schițe teologice, pornind de la texte⁴.

În cele ce urmează, având ca punct de plecare un astfel de model, dorim să oferim cititorilor câteva explicații pe marginea ideilor esențiale desprinse din Epistolele Sf. Paul⁵. După prezentarea unor date generale referi-

---

⁴ J.-N. Aletti, *Où en sont les études sur Saint Paul ?*. *Enjeux et propositions*, în *RSR*, 90/3, 2002, p. 334.

⁵ În prezenta lucrare am inclus, într-o variantă revizuită, câteva studii pe care le-am publicat în ultimii ani în volume de specialitate. Vezi S. Marțian, *Tema venirii Domnului în Epistola întâi a Sfântului Apostol Paul către tesaloniceni*, în *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése*, editori: N. Mózes, Z. Korinna, D. Dávid, B. Márta, Szent István Társulat-Verbum, Budapest-Kolozsvár, 2010, p. 68-73; S. Marțian, *Problema sclaviei în Epistola Sf. Apostol Paul către Filemon*, în *Redescoperirea figurii Apostolului Paul: viața, teologia, activitatea*, editori: M. Orsatti, C.-D. Pațulea, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010, p. 75-84; S. Marțian, *Viața și activitatea Sfântului Apostol Paul – câteva elemente de critică istorică*, în *Simpozionul*

toare la viața și activitatea apostolului, vom pune în evidență trăsăturile genului epistolar paulin. Apoi, vom trata temele de teologie care, regăsite în câteva epistole, constituie fundamentul gândirii pauline. Vom descoperi astfel nu numai impactul pe care l-a avut această gândire în primele secole ale creștinismului, ci și bogăția răspunsurilor pe care ea le poate oferi provocărilor din timpurile noastre.

Lucrarea de față nu spune totul despre Epistolele pauline. Plecând însă de la stadiul actual al cercetărilor din domeniu și sprijinindu-se pe o bibliografie de specialitate, ea surprinde acele elemente de exegeză și teologie paulină care ar putea deveni, în opinia noastră, repere utile pentru aprofundarea cuvântului lui Dumnezeu.

Internațional Secularizarea și Europa contemporană – particularitățile Europei Centrale și de Est, editori: C. I. Dușe, A. Buzalic, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2014, p. 159-169; S. Marțian, *Bucurie și comuniune în Epistola Sf. Apostol Paul către filipeni*, în *Il padre spirituale nel Seminario Teologico: profilo e missione*, editori: V. Lai, A. Rus, Argonaut Publishing-Symphologic Publishing, Cluj-Napoca – Gatineau, 2015, p. 152-159.

II. Sfântul Paul, apostolul și teologul

În literatura de specialitate întâlnim adesea afirmația că Sf. Paul ar avea reputația de autor dificil. Această constatare nu trebuie să ne surprindă, căci ea apare mai întâi chiar într-un text din Noul Testament, care pune în evidență faptul că este nevoie de o interpretare a Sf. Scripturi în lumina credinței și într-un cadru eclezial: „Să considerați ca o mântuire îndelunga răbdare a Domnului nostru, așa cum v-a scris și iubitul nostru frate Paul, după înțelepciunea care i s-a dat, precum o face în toate scrisorile în care vorbește despre acestea. În ele sunt unele lucruri greu de înțeles pe care cei neștiutori și incompetenți le răstălmăcesc, ca și pe celelalte Scripturi, spre propria lor pieire” (2 Pt 3, 15-16). Probabil că dificultatea de a înțelege astăzi Epistolele pauline apare din cauza necunoașterii condițiilor particulare ale redactării lor. În general, pentru a avea o idee clară despre gândirea

paulină trebuie să facem efortul de a o replasa în atmosfera epocii, ținând seama de condițiile politice, sociale și religioase care și-au lăsat amprenta asupra ei. Astfel, înainte de a intra în detalii teologice, ar fi util să aducem în discuție documentația care permite schițarea unei cronologii a vieții și activității apostolului, incluzând aici și împrejurările care au dus la redactarea treptată a Epistolelor pauline. În acest sens, ne stau la îndemână două tipuri de izvoare: Faptele Apostolilor și Epistolele pauline.

Conform mărturiilor patristice, a treia Evanghelie sinoptică și Faptele Apostolilor îl au drept autor pe Sf. Luca, medic de profesie și colaborator al Sf. Paul¹. Probabil că cele două cărți, redactate în anii 80-90 p.Chr., alcătuiau la început o singură lucrare și au fost separate spre anul 150, adică la momentul în care creștinii au dorit să aibă cele patru Evanghelii grupate și copiate împreună, într-un singur codex². Faptele Apostolilor

---

¹ Vom nota mărturia Sf. Irineu din Lyon (sfârșitul sec. II): „Însoțitorul lui Paul, Luca, a pus în scris, sub forma unei cărți, Evanghelia acestuia”. Vezi Irénée de Lyon, *Contre les hérésies. Dénonciation et réfutation de la gnose au nom menteur* (traduction française par A. Rousseau), III, 1,1, Cerf, Paris, 1984, p. 277. La rândul lor, Prologul antimarcionit (spre 160-180), Canonul Muratori (sfârșitul sec. II) și Sf. Ieronim (347-420) ne oferă aceleași date tradiționale.

² Amănunte la R. Dupont-Roc, *Saint Luc*, Les Editions de l'Atelier- Editions Ouvrières, Paris, 2010, p. 23-25.

aduc în prim plan evenimente importante din viața celor doi martori ai lui Cristos, Sf. Petru și Sf. Paul. În ceea ce-l privește pe Sf. Paul, textul Faptelor Apostolilor ne prezintă în linii mari biografia sa, începând din momentul chemării de pe drumul Damascului și sfârșind cu perioada în care ajunge în capitala Imperiului Roman.

Sf. Luca scrie pentru edificarea cititorilor săi creștini și pentru a prezenta mesajul Mântuitorului pe înțelesul păgânilor, în tiparele lor de gândire³. Chiar dacă textul Faptelor Apostolilor nu a fost scris cu intenția de a redacta o istorie generală a creștinismului primar și nici o biografie completă a Sf. Paul, autorul său a folosit în mod sigur o documentație serioasă, modificând și prelucrând în stilul său întregul material avut la dispoziție. Cu ajutorul elementelor de compoziție narativă, Sf. Luca a dat istoriei o interpretare în lumina credinței creștine. Faptele istorice sunt relatate tocmai pentru a servi ca prilej de interpretare teologică a evenimentelor.

În urma cercetărilor recente, orientate spre studiul istoriografiei Antichității greco-romane și iudaice, s-a constatat faptul că Sf. Luca respectă canoanele literare ale epocii sale, fiind un scriitor de talent, un teolog și un bun istoric. Spre deosebire de istoricii actuali, care au

---

³ O analiză a surselor biografiei Sf. Apostol Paul este prezentată pe larg în S. Légasse, *Paul apôtre - essai de biographie critique*, Cerf & Fides, Paris, 1991, p. 11-21; passim.

preocupări și metode specifice timpului pe care îl trăim, istoricii din vechime erau întotdeauna angajați în slujba unor idei pe care le transmiteau cititorilor, însă această intenție apologetică îi obliga la o mare rigoare și la respectarea adevărului. Este clar că opera Sf. Luca nu ar fi primit credit din partea nimănui dacă faptele povestite ar fi fost doar rodul unei imaginații bogate⁴. Anumite informații pe care le găsim în Faptele Apostolilor pot fi chiar verificate cu ajutorul Epistolelor pauline. În plus, amintim un amănunt semnificativ: în mai multe fragmente din Faptele Apostolilor, Sf. Luca se exprimă la persoana I plural, de unde deducem că el a participat la acele evenimente despre care vorbește (Fap 16, 10-17; 20, 5-15; 21, 1-18; 27,1-28,16).

La rândul lor, Epistolele pauline ne ajută într-o bună măsură să înțelegem personalitatea Sf. Paul, gândirea lui, proiectele sale pastorale⁵. Dintre cele 21 de epistole ale Noului Testament, 14 sunt numite „de tradiție paulină” în sens larg. De fapt, în funcție de momentele redactării lor, specialiștii împart astăzi Epistolele pauline în trei grupe: a) cele șapte epistole „autentice”, ale Sf. Paul, redactate în anii 50 și care acum se numesc „protopauline”: 1 Tes, Fil, Flm, 1 Cor, 2 Cor, Gal, Rom; b) cele șase

---

⁴ Vezi subiectul dezbătut în Ph. Rolland, *Discussions sur la chronologie paulinienne*, în *NRT*, 114/6, 1992, p. 871-875.

⁵ P. Debergé, *Saint Paul*, Source de Vie, Toulouse, 1998, p. 11-12.

epistole numite „deuteropauline” și redactate după moartea Sf. Paul, probabil în perioada anilor 70-100 sau chiar mai târziu: 2 Tes, Col, Ef, 1 Tim, 2 Tim, Tit (ultimele trei de aici purtând și numele de epistole „pastorale”); c) Epistola către evrei (Evr), redactată spre anii 80, considerată în lumea savanților mai mult o predică și mai puțin o epistolă (Evr 13, 22)⁶. Toate aceste lucrări fac parte din canonul Noului Testament (sunt inspirate), chiar dacă unele nu sunt scrise de Sf. Paul, ci de colaboratori sau discipoli ai săi⁷.

În ce privește informațiile despre viața apostolului găsite în epistolele „autentice” (Gal 1, 11-2, 14; 1 Cor 15, 9; 2 Cor 10, 1-12, 21; Rom 11, 1; Fil 3, 4-6) și în epistolele „pastorale” (2 Tim 1, 5; 3, 10-11), teologii afirmă că acestea sunt serioase și credibile, însă nu și suficiente

---

⁶ Cf. R. E. Brown, *Que sait-on du Nouveau Testament ?*, Bayard, Paris, 2000, p. 42; 451-464; 735-758.

⁷ Amintim aici un obicei răspândit și acceptat în Antichitate, acela de a pune o operă pe seama unui autor celebru din domeniul literaturii, filosofiei sau religiei. Procedul apare și în Vechiul Testament, unde Psalmii sunt atribuiți în ansamblul lor lui David sau întregul Pentateuh este atribuit lui Moise. În cazul de față, discuția despre autenticitatea literară a Epistolelor pauline nu afectează valoarea textelor sau mesajul lor, căci toate paisprezece fac parte din canonul Noului Testament, sunt primite ca atare de Biserică și recunoscute de ea ca fiind normative în materie de credință și morală. Detalii la M. Hubaut, *Paul (Apôtre Saint)*, în *Catholicisme. Hier. Aujourd'hui. Demain (Encyclopédie)*, X, Letouzey et Ané, Paris, 1985, col. 871-872.

pentru a scrie o biografie completă⁸. Metodologic vorbind, ca să ne formăm o imagine obiectivă și riguroasă asupra vieții și activității Sf. Paul vom apela la confruntarea celor două tipuri de surse amintite.

Având în vedere faptul că apar unele diferențe (după unii, chiar divergențe) între informațiile oferite de Epistolele pauline și cele din Faptele Apostolilor, confruntând textele, specialiștii au ajuns la concluzia că, pentru a surprinde principalele etape ale vieții apostolului, trebuie să ne sprijinim în primul rând pe indiciile care provin din epistolele sale. Chiar dacă și Faptele Apostolilor conțin date importante, ele trebuie să fie comparate și controlate cu ajutorul elementelor biografice care vin direct de la Sf. Paul. Astăzi, se acceptă în general principiul potrivit căruia datele din Faptele Apostolilor pot fi utilizate pentru a completa informațiile venite de la apostol, dar niciodată pentru a le contrazice⁹.

---

⁸ M. Quesnel, *Saint Paul et les commencements du christianisme*, Desclée, Paris, 2008, p. 18.

⁹ Acest principiu „al lui Knox” (de la numele cercetătorului american J. Knox, care l-a formulat în 1950) este explicat de P. Bony, *Saint Paul*, Les Editions de l’Atelier-Editions Ouvrières, Paris, 1996, p. 18. Principiul nu are însă o valoare absolută. Deja în epocă, lucrarea J. Knox, *Chapters in a Life of Paul*, Abingdon-Cokesbury Press, New York-Nashville, 1950 a stârnit numeroase discuții. Vezi recenzia lui P. Benoît în *RB*, LIX, 1, 1952, p. 126-127.

Plecând de la studiul izvoarelor, fiecare teolog sau istoric oferă biografiei pauline o proprie interpretare, exprimându-și preferința pentru o anumită schemă cronologică¹⁰. O cronologie absolută nu poate fi stabilită pentru că nu avem toate elementele necesare. În schimb, putem propune o cronologie relativă, cu un acord de ansamblu și cu unele detalii care nu sunt încă pe deplin cunoscute. La ora actuală, stabilirea unei cronologii a vieții apostolului și a epistolelor se sprijină pe câteva repere sigure, preluate din două episoade: unul menționat de Sf. Paul, altul amintit în Faptele Apostolilor.

Episodul despre care vorbește Sf. Paul a avut loc după convertire, anume fuga sa de la Damasc: „În Damasc, guvernatorul regelui Aretas păzea cetatea damascenilor ca să mă piardă” (2 Cor 11, 32; vezi și Fap 9, 24-25). Știind că regele nabatean Aretas IV a domnit din 9 a.Chr. până în 39 p.Chr., putem plasa cronologic fuga de la Damasc înainte de anul 39¹¹.

Celălalt episod este evocat de Sf. Luca în Faptele Apostolilor. El precizează că Sf. Paul a predicat la Corint „pe când Galion (gr. *Gallion*) era proconsulul Ahaiei”

---

¹⁰ Despre dificultatea de a studia izvoarele în vederea stabilirii unei cronologii pauline vezi F. Refoulé, *Date de l'épître aux Galates*, în *RB*, XCV, 2, 1988, p. 161, nota 1, cu bibliografia; *passim*.

¹¹ Cf. Ph. Rolland, *Discussions sur la chronologie paulinienne*, în *NRT*, 114/6, 1992, p. 882-883.

(Fap 18, 12). Perioada mandatului acestuia ne este cunoscută din inscripția descoperită la Delfi, în 1905 (alte fragmente au fost găsite treptat, până în 1967), și publicată în 1970. Inscriptia conține un rescript al împăratului Claudiu în care Lucius Junius Gallio, fratele filosofului Seneca, apare ca proconsul în Ahaia. Pornind de la datarea rescriptului (conform opiniei lui W. Harrington, cel mai probabil între 25 ianuarie și 1 august, anul 52)¹², specialiștii au dedus că proconsulul și-a ocupat postul în anii 51-52. Mandatul său fiind de un an și jumătate, se poate afirma că prima ședere a Sf. Paul la Corint se încadrează în acest răstimp¹³.

Având în vedere reperele din cele două episoade biografice, dar și informațiile pe care le găsim în Epistola către galateni (Gal 1-2), prezentăm în continuare o propunere de cronologie relativă¹⁴:

---

¹² W. Harrington, *Nouvelle introduction à la Bible*, Seuil, Paris, 1971, p. 629.

¹³ Probabil că Sf. Paul a sosit la Corint în anul 50, după adunarea (conciliul) de la Ierusalim. Vezi în acest sens Ch. Perrot, *La vie et l'oeuvre de Saint Paul*, în A. George, P. Grelot (sous la direction de), *Introduction à la Bible*, III, vol. 3, Desclée, Paris, 1977, p. 21-22.

¹⁴ Vom urma, aducând unele completări, sinteza propusă de P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 395. Se mai poate consulta scurta biografie paulină din *La Bible de Jérusalem*, Cerf, Paris, 1988, p. 1615.

- 32-34: convertirea-chemarea Sf. Paul (Gal 1, 15; Fap 9)
- 32-35/34-37: călătoria în Arabia și la Damasc (Gal 1, 17; 2 Cor 11, 32-33); întâlnirea cu Petru la Ierusalim (Gal 1, 18-19; Fap 9, 26-30); plecarea înspre Siria și Cilicia (Gal 1, 21; Fap 9, 30); instalarea la Antiohia (Fap 11, 25)
- înainte de 48: prima călătorie misionară (Fap 13-14)
- 48/49: adunarea (conciliul) de la Ierusalim (Gal 2, 1-10; Fap 15)
- 49: incidentul de la Antiohia (Gal 2, 11-14)
- 49-50: a doua călătorie misionară (Fap 16-18): înființarea comunităților creștine din Filipi și Tesalonic
- 50-52: a doua călătorie misionară – continuare: perioada petrecută la Corint; înființarea comunității creștine din Corint; întâlnirea cu proconsulul Galion (gr. *Gallion*, lat. *Gallio*; Fap 18, 12-17); redactarea 1 Tes
- 53-56: a treia călătorie misionară (Fap 19-20): perioada petrecută la Efes și în Asia; arestarea; întoarcerea în Macedonia
- 57/58: a treia călătorie misionară - continuare: de la Efes la Ierusalim (Rom 15, 25; Fap 21-23); între 54 și 58 sunt redactate Fil, Flm, 1 Cor, 2 Cor, Gal, Rom

- 58-60: perioada petrecută la Ierusalim: arestarea (Fap 21-23); captivitatea la Cezareea (Fap 24-26); transferul la Roma (Fap 27)
- 61-62: captivitatea la Roma (Fap 28)
- 65/66 (?): sfârșitul vieții: martir (2 Tim 4, 6-8) în timpul lui Nero¹⁵.

---

¹⁵ În Noul Testament nu găsim informații despre sfârșitul vieții apostolului. Ele apar mai întâi într-un vechi și valoros text patristic, *Prima epistolă a Sf. Clemente Romanul către corinteni*, redactată spre anul 95. Aici se afirmă că Sf. Paul, „învățând dreptatea în toată lumea și ajungând până la marginile Apusului, a împlinit martiriul său în fața autorităților. Și așa, s-a despărțit de lumea aceasta și s-a dus în locul cel sfânt, fiind un strălucit model de răbdare !” Textul în greacă, având și un aparat critic util traducătorilor, poate fi citit în ediția *Sources Chrétiennes*, 167: Clément de Rome, *Épître aux Corinthiens* (introduction, texte, traduction, notes et index par A. Jaubert), 5, 5-7, Cerf, Paris, 1971, p. 108-109. Pentru varianta românească a fragmentului se poate consulta Sf. Clemente Romanul, *Epistola către corinteni*, în *Scrierile Părinților Apostolici* (traducere, note și indici de D. Fecioru), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 49. La rândul său, în *Istoria bisericească*, Eusebiu de Cezareea (spre anul 313) ne spune că Sf. Paul „din Ierusalim și până în Illyricum a împlinit Evanghelia lui Cristos și a dat mărturie la Roma, sub Nero”. Vezi textul în ediția *Sources Chrétiennes*, 31: Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique, Livres I-IV* (texte grec, traduction et annotation par G. Bardy), III, I, 3, Cerf, Paris, 1986, p. 97. Detalii despre aceste izvoare la M. Carrez, *Le mystère des dernières années de Paul*, în *MdB*, 18, 1981, p. 22-24.

Izvoarele nu ne oferă prea multe indicii cu privire la data nașterii Sf. Paul. În Epistola către Filemon (Flm 9), apostolul își spune „bătrân” (gr. *presbutès*), iar în Faptele Apostolilor, atunci când este amintit pentru prima dată, se afirmă despre el că era un om tânăr (Fap 7, 58), fiind vorba probabil despre anul 36, momentul martiriului lui Ștefan. Se poate presupune că Sf. Paul s-a născut spre anul 10 al erei creștine¹⁶.

Reperete biografice din Epistolele pauline și Faptele Apostolilor sunt însoțite de un portret grăitor al personalității Sf. Paul. Așa cum reiese din bogata sa corespondență, apostolul era mândru de tradiția înaintașilor săi și de aceea are curajul să se adreseze comunității creștine din Filipi, invocând originile sale: „Dacă un altul crede că-și poate pune încrederea în trup, cu atât mai mult eu, circumcis în a opta zi; din poporul lui Israel, tribul lui Benjamin; evreu dintre evrei; după Lege, fariseu” (Fil 3, 4-5). El le scrie corintenilor, comparând statutul său cu cel al falșilor apostoli: „Dar cu orice ar îndrăzni (să se mândrească) cineva, vorbesc ca unul fără de minte, voi îndrăzni și eu: sunt ei evrei? Sunt și eu. Sunt ei israeliți? Sunt și eu. Sunt ei descendența lui Abraham? Sunt și eu” (2 Cor 11, 21-22). Afirmând că este evreu, Sf. Paul sugerează că vorbea arameana, limbă ce putea fi învățată

---

¹⁶ Cf. W. Harrington, *op. cit.*, p. 630.

doar într-o familie de origine palestiniană. Părinții săi erau din Giscala (Galileea), după cum ne spune Sf. Ieronim¹⁷. Pentru apostol acest aspect identitar avea o importanță deosebită, fiind născut în Diaspora, la Tars (Fap 21, 39; 22, 3), capitala provinciei romane Cilicia Pedias (astăzi, în Turcia), oraș cu aproape 300.000 de locuitori, adevărat centru economic și universitar¹⁸.

Evreu din Diaspora, Sf. Paul aparține lumii iudaice prin familia sa și credința sa, iar lumii elenistice prin locul său de naștere și prin o bună parte din cultura sa. Vorbea arameana, stăpânea bine greaca (mai ales în scris), știa ebraica. Se numea *Shaoul* în ebraică (*Saul*, adică „cel dorit”) și *Paulos* în greacă (lat. *Paulus*, adică „slab”, „pirpiriu”). Numele său dublu amintește dubla sa apartenență, care i-a înlesnit vestirea mesajului creștin în lumea greco-romană¹⁹. Din Faptele Apostolilor aflăm că era cetățean roman: „Tribunul s-a apropiat și i-a zis: «Spune-mi, ești roman?» El a răspuns: «Da». Atunci tribunul i-a zis: «Eu am cumpărat cetățenia aceasta cu

---

¹⁷ Sf. Ieronim, *Despre bărbații iluștri* (introduceri, traduceri și note de D. Negrescu), V, Paideia, București, 1997, p. 22.

¹⁸ Vezi câteva date istorice despre orașul Tars în E. Cothenet, *Saint Paul en son temps*, Cahiers Evangile nr. 26, Cerf, Paris, 1985, p. 6-7.

¹⁹ Amănunte în P. Bony, *op. cit.*, p. 7-9.

mare preț». Dar Paul i-a spus: «Eu o am prin naștere»” (Fap 22, 27-28)²⁰.

Moștenirea culturală și religioasă oferită de cele două medii, iudaic și greco-roman, a constituit terenul propice cristalizării pedagogiei pauline, o pedagogie cu un pronunțat caracter pastoral, manifestat prin grija față de toate comunitățile creștine înființate. Amprenta iudaică a gândirii pauline poate fi identificată în textele epistolelor. Educat fiind în tinerețe la Ierusalim (Fap 26, 4-5) și învățând „la picioarele lui Gamaliel” (Fap 22, 3), apostolul citează în mod constant Vechiul Testament și îl interpretează după modelul exegetic utilizat de teologii evrei ai primului secol. În același timp, cultura greacă nu îi este străină. Renumita universitate din Tars promova stoicismul, curent filosofic pe care Sf. Paul îl cunoștea într-o bună măsură. Când el se apără în fața detractorilor săi (acei falși apostoli), răspunsurile formulate au un impact deosebit prin forța elementelor de retorică ori de didactică preluate din cultura timpului (antitezele, raționamentele *a fortiori*, diatribele cinico-stoice etc.).

---

²⁰ În legătură cu statutul juridic al Sf. Paul, J. Murphy-O'Connor a lansat ipoteza potrivit căreia părinții apostolului ar fi fost cumpărați de un cetățean roman din Tars și, fiind eliberați mai apoi, ar fi primit automat cetățenia romană, cetățenie care a fost transmisă fiului lor. Cf. J. Murphy-O'Connor, *Histoire de Paul de Tarse. Le Voyageur du Christ*, Cerf, Paris, 2008, p. 13-14.

Episodul trăit de Sf. Paul „pe drumul Damascului” marchează o turnură capitală în viața sa. Se poate afirma că există în viața apostolului o perioadă plasată „înainte de Damasc” și una opusă ei, cea de „după Damasc”²¹. Până la momentul întâlnirii cu Isus Cristos, Sf. Paul a trăit credința iudaică având drept călăuză doctrina Vechiului Testament. Nu a știut niciodată să spună exact ce s-a întâmplat, însă l-a văzut pe Domnul și totul s-a schimbat din acel moment. Din persecutor al Bisericii, el a devenit apostol al lui Cristos. S-a schimbat dintr-odată felul său de a se situa față de moștenirea sa religioasă, față de existența sa în iudaism (Fil 3, 9). Evreul naționalist a devenit omul deschis către toate popoarele, iar apărătorul Legii (ebr. *Torah*) a devenit teologul libertății spirituale.

În opinia teologilor, expresia „convertirea-chemarea Sf. Paul” cere câteva lămuriri. A fost vorba nu atât de o „convertire” în sensul trecerii de la o religie la alta, cât de o „întâlnire existențială”, o „experiență pascală” tulburătoare. Trei texte importante din Epistolele pauline se referă la ceea ce s-a întâmplat „pe drumul Damascului”: Fil 3, 2-14; 1 Cor 15, 1-11; Gal 1, 11-17. În aceste mărturii, Sf. Paul se prezintă ca fiind cel chemat la apostolat prin harul lui Dumnezeu. Misiunea pe care o va îndeplini

---

²¹ Cf. P. M. Beernaert, *Sur le chemin de Damas. De l'exégèse à la catéchèse*, în LV, LII, 3, 1997, p. 260.

de-acum încolo este aceea de a transmite tuturor neamurilor Vestea cea Bună a lui Isus Cristos înviat. Sf. Paul are convingerea că întâlnirea sa cu Domnul poate fi considerată laolaltă cu celelalte apariții pascale, fapt pentru care el revendică în mod plenar statutul și numele de „apostol”²². Putem spune, așadar, că un astfel de eveniment fondator vine să clarifice nu numai destinul celui chemat de Isus Cristos, ci și întregul mesaj al epistolelor sale.

Discuțiile despre „convertirea-chemarea Sf. Paul” pun în evidență cercetările recente privitoare la raportul dintre Sf. Paul și Isus. În mediile de specialitate s-a pus de multe ori întrebarea: Sf. Paul ar fi adevăratul fondator al creștinismului ? Această temă incitantă nu este nouă, căci mulți istorici preocupați de începuturile Bisericii au dezbătut-o timp de un secol și jumătate, susținând (unii) că apostolul a fost întemeietorul unei religii noi, de factură elenistică²³. Astăzi, exegeții recunosc în unanimitate faptul că amintirea lui Isus Cristos nu ar fi putut rămâne vie dacă mesajul său nu ar fi fost preluat și transmis de către o comunitate a martorilor (mărturisitorilor) lui. Există o legătură de continuitate între Sf. Paul, comunitatea creștină primară și Isus. Este adevărat că am putea observa anumite diferențe între Isus și apostol. Sunt,

---

²² *Ibidem*, p. 267.

²³ Vezi subiectul tratat pe larg în articolul lui M. Quesnel, *Paul et Jésus, une même religion ?*, în *MdB*, 123, 1999, p. 46-50.

din punct de vedere istoric, două personalități diferite. În timp ce Isus este din Galileea, Sf. Paul este un evreu din Diaspora, născut la Tars, în Cilicia. Cu toate acestea, nu lipsesc acordurile profunde dintre mesajul lăsat de Isus și învățăturile Sf. Paul care se referă la acest mesaj.

Caracterizând teologia apostolului și activitatea sa misionară, Ch. Perrot afirmă: „gândirea paulină este fundamental cristologică: la toate nivelele teologiei și practicii apostolului, persoana lui Isus rămâne o continuă referință”²⁴. Destinatarilor săi, majoritatea creștini din lumea greco-romană, Sf. Paul le vorbește despre mântuirea adusă de Cristos, punând în lumină importanța evenimentului pascal: „Căci v-am transmis, în primul rând, ceea ce am primit și eu: Cristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, a fost înmormântat și a înviat a treia zi, după Scripturi. Și i s-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece, după aceea s-a arătat la peste cinci sute de frați dintr-o dată, dintre care cei mai mulți au rămas până acum, iar unii dintre ei au murit. După aceea, i s-a arătat lui Iacob și apoi tuturor apostolilor. Ultimului dintre toți, ca unui născut înainte de vreme, mi s-a arătat și mie, căci eu sunt ultimul dintre apostoli, care nu sunt vrednic să mă numesc apostol,

---

²⁴ Ch. Perrot, *La vie et l'œuvre de Saint Paul*, în A. George, P. Grelot (sous la direction de), *Introduction à la Bible*, III, vol. 3, Desclée, Paris, 1977, p. 36.

pentru că am persecutat Biserica lui Dumnezeu. Însă prin harul lui Dumnezeu sunt ceea ce sunt, iar harul lui pentru mine nu a fost zadarnic, dimpotrivă, am trudit mai mult decât ei toți, nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este în mine. Așadar, atât eu, cât și ei, noi predicăm astfel, iar voi astfel ați crezut” (1 Cor 15, 3-11).

Apostolul utilizează o serie de verbe compuse în limba greacă (prezența prefixului gr. *syn*, „cu” sau „co”) pentru a exprima unirea cu Cristos. Iată două exemple edificatoare: „Iar dacă suntem fii, suntem și moștenitori, moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Cristos, dacă suferim cu el, ca împreună cu el să fim și glorificați” (Rom 8, 17); „Înmormântați fiind împreună cu el prin Botez, ați și fost înviați, prin credință, împreună cu el, prin credința în puterea lui Dumnezeu, cel care l-a înviat pe el din morți” (Col 2, 12). Aceste „inovații” lingvistice (verbele compuse) care apar în textele epistolelor reprezintă indicii în plus ale faptului că, departe de a trăda mesajul lui Isus, Sf. Paul l-a vestit în orașele lumii greco-romane, în timpul vieții și activității sale.

III. Epistolele pauline

A părute în primii ani ai creștinismului, Epistolele pauline sunt scrieri care însoțesc misiunea de evanghelizare desfășurată de apostol în fiecare localitate mai importantă a Imperiului Roman. Prin intermediul epistolelor, Sf. Paul își face simțită prezența în comunitățile pe care le-a întemeiat, susținându-i cu sfaturi și încurajări pe cei botezați, răspunzând unor întrebări puse de aceștia în scris (1 Cor 7, 1) sau transmise prin viu grai (1 Cor 1, 11). Multe dintre răspunsurile apostolului presupun date specifice la care astăzi nu mai avem acces. De aici vine și dificultatea înțelegerii unor texte pauline, pasaje care cer o exegeză atentă și prudentă.

Correspondența Sf. Paul a căpătat amprenta unui gen literar bine cunoscut atât în lumea greco-romană, cât și în cea iudaică: genul epistolar¹. Două categorii ale genului epistolar erau folosite de obicei în Antichitate: a) scrisorile propriu-zise, adresate în condiții particulare

---

¹ Vezi Ch. Perrot, *op. cit.*, p. 28.

unei persoane sau unui grup restrâns; b) epistolele, care sunt adevărate tratate adresate unui cerc foarte larg de destinatari sau chiar oricărui cititor care ar fi avut acces la ele². Adeseori, pentru mulți dintre noi, cuvintele „scrisoare” și „epistolă” sunt sinonime, iar diferențele dintre cele două nu ies în evidență atât de ușor. De-a lungul timpului, în mediile de specialitate s-a pus problema caracterului scrierilor pauline: ele pot fi considerate scrisori sau epistole ?

Ipotezele referitoare la genul literar al Epistolelor pauline au gravitat încă de la începutul secolului XX în jurul cercetărilor lui A. Deissmann³. Bazându-se pe studiul documentelor literare de factură greco-romană, savantul german pune în evidență deosebiriile dintre scrisori și epistole, susținând că lucrările pauline sunt adevărate „scrisori”, trimise ocazional unor destinatari cunoscuți, și nu tratate doctrinare având drept țintă un public vast. Până și Epistola către romani era considerată tot „scrisoare”⁴. Astăzi, studiile și concluziile de odini-

---

² Cf. W. Harrington, *op. cit.*, p. 788.

³ A. Deissmann, *Licht vom Osten. Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt*, Mohr, Tübingen, 1908.

⁴ *Ibidem*, p. 158-170. Vezi și ediția în limba engleză: A. Deissmann, *Light from the Ancient East. The New Testament illustrated by recently discovered texts of the Graeco-Roman world* (translated by L. R. M. Strachan), Hodder and Stoughton, New York-London, 1910, p. 218-234.

oară ale lui A. Deissmann sunt mult mai nuanțate sau completate cu analize recente⁵. Conform acestora, am putea vorbi în cazul scrierilor pauline despre un gen literar situat între scrisoare și epistolă, care reunește trăsături specifice ambelor categorii⁶. Cu alte cuvinte, lucrările pauline sunt în același timp „epistole”, din moment ce se adresează unei comunități întregi, și „scrisori”, pentru că unele au un caracter privat, clarificând aspecte particulare ale vieții comunitare. În ce ne privește, vom folosi în continuare termenul tradițional de „epistolă”, după modelul oferit de editorii celebrei traduceri *La Bible de Jérusalem*, considerată astăzi un standard în materie de exegeză biblică⁷.

Este de înțeles faptul că modelele literare din lumea greco-romană au influențat redactarea lucrărilor pauline, însă nu trebuie să uităm un alt aspect tot atât de important: scriind epistole diferitelor comunități creștine, Sf. Paul își duce la îndeplinire misiunea sa de apostol, având drept model pedagogia dascălului evreu din epocă. Epistolele pauline se încadrează într-o tradiție deja prezentă în mediul religios iudaic: schimbul de „scrisori religioase oficiale” între comunitățile iudaice și

---

⁵ Cf. R. E. Brown, *op. cit.*, p. 454-456.

⁶ P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 20.

⁷ *La Bible de Jérusalem*, Cerf, Paris, 1988. Vezi și noua ediție din 2005.

căpeteniile lor (vezi 2 Mac 1, 1 – 2, 18). Introducerile solemne ale scrierilor pauline, elementele lor doctrinare și preceptele lor morale, care trebuie să fie aduse la cunoștința întregii comunități, confirmă caracterul oficial al acestor documente⁸. Cu excepția Epistolei către Filemon, corespondența apostolului este alcătuită din „scrisori oficiale”, nu din simple bilete private.

În Antichitate, epistolele erau fie scrise de către expeditorul lor, fie dictate unui scrib sau lăsate în sarcina unui secretar căruia i se dădeau indicații generale despre subiectul care trebuia tratat. Ca material pentru scris, se putea folosi papirusul (confeționat din fibrele unei plante asemănătoare cu trestia) sau pergamentul (din piele de capră, oaie sau vițel). Sf. Paul își dicta epistolele, numele unuia dintre scribi, Tertius, fiindu-ne cunoscut din Epistola către romani (Rom 16, 22). De mai multe ori, apostolul își încheia corespondența scriind el însuși ultimele cuvinte, o modalitate de a da textului un plus de autenticitate (Gal 6, 11; Flm 19), căci existau și falsificatori care încercau să profite de buna-credință a comunităților (2 Tes 2, 2; 3, 17). După redactare, epistola se sigila cu ceară, în exterior erau scrise adresa și numele destinatarilor, apoi era transmisă respectivei comunități

---

⁸ J. Cambier, *Paul (vie et doctrine de Saint)*, în H. Cazelles, A. Feuillet, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome septième, Letouzey & Ané, Paris, 1966, p. 330.

printr-un mesager⁹. Acesta, ajungând la destinatari, o citea în public, într-o atmosferă de solemnitate.

Scrierile pauline erau structurate după un plan frecvent folosit în epocă, anumite formule epistolare, standardizate până atunci, căpătând un caracter creștin: a) adresa (cu numele expeditorului și numele destinatarilor); b) rugăciunea (adresată lui Dumnezeu, după circumstanțe); c) partea doctrinară; d) partea paracletică (exortație), sfaturi pentru viață; e) finalul (noutăți, urări, formule de binecuvântare, Sf. Paul adaugă câteodată o propoziție scrisă de mână sa)¹⁰. Între adresă și final, corpul epistolei are o lungime variabilă (rugăciunea, partea doctrinară și partea paracletică). În unele epistole, tematica este relativ unificată (Fil), în altele (1 Cor), subiectele aduse în discuție sunt diverse.

Figurile de stil frecvent utilizate în lucrările pauline sunt cele preluate din cultura timpului: antiteza, paradoxul, metafora și paralelismul. Apar secțiuni construite pe baza paralelismelor concentrice (chiasme), fapt exemplificat de textele din 1 Cor 12-14:

A – darurile spirituale (1 Cor 12)

B – o cale și mai minunată: iubirea (1 Cor 13)

---

⁹ Vezi E. Cothenet, *Saint Paul en son temps*, Cahiers Evangile nr. 26, Cerf, Paris, 1985, p. 18-19.

¹⁰ Cf. X. Léon-Dufour, *Dictionnaire du Nouveau Testament*, Seuil, Paris, 1996, p. 66.

A' – darul profeției și acela al vorbirilor în limbi
(1 Cor 14)

Unitățile A și A' își corespund reciproc: ele vorbesc despre darurile spirituale, pentru a determina o ierarhie a lor. Unitatea centrală B îmbogățește discuția, ducând-o la un alt nivel, arătând că fără iubire darurile spirituale își pierd valoarea și sensul. Această unitate este într-un fel cheia de lectură a celorlalte două (A și A')¹¹.

Stilul Sf. Paul poartă amprenta spontaneității. De multe ori, avem impresia că un cutare pasaj a fost scris sau dictat în focul redactării (vezi Gal). Ca o trăsătură a stilului paulin, trebuie remarcată prezența mai multor genuri literare integrate în cadrul epistolelor: diatriba (Rom, Gal și 1 Cor), expunerea doctrinară (1 Cor 2, 6-16; Rom 3, 21-26; Ef 3, 2-13), imnul (1 Cor 13; Fil 2, 6-11), rugăciunea (Ef 3, 14-21), doxologia (Rom 16, 25-27) etc. Ardoarea ce îl animă pe apostol stă, într-o mare măsură, la originea calităților operei sale. Celebra expresie „stilul este omul însuși”¹² îi este cu totul potrivită.

Ordinea obișnuită în care sunt așezate Epistolele pauline în Bibliile noastre este specifică epocii în care ele au fost redactate: de la cea mai lungă (Rom) la cea mai

---

¹¹ Vezi J.-N. Aletti, *Paul a-t-il été un écrivain ?*, în *MdB*, 123, 1999, p. 57-58.

¹² Expresia îi aparține naturalistului francez G. L. Leclerc, conte de Buffon (1707-1788).

scurtă (Flm). Pentru a putea fi însă înțeleasă, epistolele ar trebui să fie citite în ordinea lor de apariție (ordinea cronologică). Iată o propunere în acest sens : 1 Tes, Fil, Flm, 1 Cor, 2 Cor, Gal, Rom, 2 Tes, Col, Ef, 1 Tim, 2 Tim, Tit, Evr. Primele șapte dintre epistole vor fi tratate în continuare, observând evoluția gândirii Sf. Paul, în ritmul dinamicii apostolatului său.

IV. În așteptarea venirii Domnului (Epistola întâi către tesaloniceni)

După opinia majorității cercetătorilor, Epistola întâi a Sf. Paul către tesaloniceni este cea mai veche scriere creștină ce ni s-a păstrat. Ea are o importanță particulară, reprezentând o mărturie de primă mână despre viața creștinilor din acea epocă și despre dificultățile pe care le-a întâmpinat Biserica primară. Comunitatea creștină din Tesalonic trăia într-o vie așteptare a venirii apropiate a Domnului. Apostolul dezvoltă această temă, vorbindu-le tesalonicenilor în manieră simplă și afectuoasă, așa cum un păstor se adresează noilor săi convertiți. Mesajul teologic pe care el îl transmite poate fi corect înțeles, dacă ținem cont de împrejurările particulare ale redactării epistolei sale.

Tesalonicul este prima metropolă pe care Sf. Paul a vizitat-o în Europa. Orașul a fost construit în sec. IV a. Chr. de către un general al lui Alexandru cel Mare (356-

323 a. Chr.) , iar mai târziu a devenit capitala provinciei romane Macedonia (anul 146 a. Chr.). În primul secol al erei creștine, Tesalonicul era deja un centru comercial înfloritor, cosmopolit, având o populație diversă din punct de vedere etnic. Alături de localnicii macedoneni, trăiau numeroși greci, romani și orientali: sirieni, egipteni și evrei¹. Comunitatea iudaică își făcea simțită prezența, din moment ce în Faptele Apostolilor ni se spune că exista aici o sinagogă (Fap 17, 1). Diversitatea se manifesta însă și în planul religios, nu numai în cel social. Zeii locali erau adorați alături de zeii greco-latini și de divinitățile orientale². Cultul lui Dionysos, de exemplu, a apărut chiar în provincia Macedonia. Într-un astfel de mediu a predicat Sf. Paul Evanghelia, întemeind în scurt timp una dintre cele mai puternice comunități creștine din primul secol.

Apostolul a sosit la Tesalonic în cursul celei de-a doua călătorii misionare, spre anul 50 p. Chr., venind de la Filipi și fiind însoțit de Sila și Timotei (Fap 17, 1-10). S-a adresat mai întâi evreilor, la sinagogă (Fap 17, 1), timp de trei sâmbete³, iar mai apoi a vestit cuvântul lui

---

¹ M. Trimaille, *La première lettre aux Thessaloniens*, Cahiers Evangile nr. 39, Cerf, Paris, 1982, p. 5.

² Amănunte la E. Cothenet, *Saint Paul en son temps*, Cahiers Evangile nr. 26, Cerf, Paris, 1978, p. 51.

³ După Faptele Apostolilor, Sf. Paul a predicat în sinagoga din Tesalonic timp de trei sâmbete (Fap 17, 2), însă textul epistolei

Dumnezeu în casa lui Iason. Reacția coloniei iudaice nu s-a lăsat însă așteptată. Evreii din Tesalonic au provocat tulburări și revolte, astfel încât Sf. Paul a trebuit să părăsească orașul și să plece la Bereea, iar de aici la Atena. Pentru că era neliniștit în legătură cu tesalonicenii creștini pe care i-a lăsat singuri, amenințați probabil și de persecuții (vezi 1 Ts 2, 14-15; 3, 3-4), l-a trimis la ei pe Timotei (1 Ts 3, 1-2), care s-a întors cu noutăți liniștitoare. Apostolul se găsea atunci la Corint. El le-a scris o epistolă noilor săi convertiți, exprimându-și bucuria în fața veștilor bune aduse de Timotei, dându-le noi sfaturi, îndemnându-i să rămână în credință. Indiciile care apar în Faptele Apostolilor (Fap 18, 12) despre Galion, proconsulul Ahaiei în perioada sejurului Sf. Paul la Corint, permit datarea redactării acestei prime epistole către tesaloniceni în anul 51 p. Chr.⁴

Autenticitatea Epistolei întâi a Sf. Paul către tesaloniceni este acceptată la ora actuală de către toți criticii⁵.

---

ne lasă să înțelegem că sejurul său în acest oraș a fost mai îndelungat. Este dificil să stabilim cu exactitate durata șederii apostolului la Tesalonic. Cu ani în urmă, într-un comentariu savant, B. Rigaux a lansat ipoteza unui sejur de două sau trei luni. Vezi B. Rigaux, *Saint Paul. Les épîtres aux Thessaloniciens*, Gabalda-Duculot, Paris-Gembloux, 1956, p. 25; passim. Mai recent, discuția a fost reluată de R. E. Brown, *op. cit.*, p. 507.

⁴ M. Dumais, *Les lettres aux Thessaloniciens*, în M. Carrez, P. Dornier, M. Dumais, M. Trimaille, *Les lettres de Paul, de Jacques, Pierre et Jude*, Desclée, Paris, 1983, p. 38.

⁵ R. E. Brown, *op. cit.*, p. 500; passim.

Nu același lucru se poate spune despre Epistola a doua trimisă tesalonicenilor⁶. Aceasta din urmă a devenit subiect de dezbatere în privința autenticității, cercetătorii având două opțiuni diferite. Cei care afirmă că ea nu este paulină invocă diferențe la nivel de conținut: în timp ce a doua epistolă spune că venirea Domnului va fi pregătită de multe semne perceptibile (2 Ts 2, 1-12), prima epistolă vorbește despre venirea rapidă și imprevizibilă a Domnului (1 Ts 5, 1-6). Mai mult, 2 Ts ar fi rezultatul unei reproduceri mai puțin reușite a 1 Ts, căci fraze întregi din 1 Ts par reluate în 2 Ts⁷. Specialiștii care susțin că 2 Ts este scrisă de Sf. Paul explică asemănările de ordin literar dintre cele două epistole prin faptul că același autor a redactat a doua sa epistolă la scurt timp după prima (la câteva luni), dezvoltând aceleași subiecte pentru aceiași destinatari. Astfel, învățătura despre venirea Domnului nu ar fi opusă în cele două epistole, ci complementară. În plus, autenticitatea ambelor epistole este bine atestată de către vechea tradiție a Bisericii⁸. Discuția acestui subiect rămâne deocamdată deschisă. Important este să subliniem ideea că ambele epistole adresate tesalonicenilor au fost dintotdeauna considerate de Biserică inspirate și făcând parte din canonul Scripturilor.

---

⁶ Analiza argumentelor pro și contra autenticității Epistolei a doua a Sf. Paul către tesaloniceni a fost făcută pe larg de B. Rigaux, *op. cit.*, p. 124-152.

⁷ M. Orsatti, *1-2 Tesaloniceni*, Buna Vestire, Blaj, 2005, p. 39.

⁸ *La Bible de Jérusalem*, Cerf, Paris, 1988, p. 1618.

Așa cum am observat deja, cele două epistole către tesaloniceni au fost trimise unei comunități ce trăia în așteptarea venirii Domnului. Sf. Paul tratează această temă escatologică în două pasaje din Epistola întâi către tesaloniceni (1 Ts 4, 13-18; 5, 1-11), utilizând termenul grec *parusía* (de la verbul *páreimi*, „a fi prezent”, „a fi venit”, „a sosi”), substantiv care semnifică fie „prezența” (unor persoane sau lucruri), fie „venirea”, „sosirea”, „vizita” cuiva⁹. În lumea greco-romană, cuvântul a căpătat două sensuri: un sens tehnic politic, desemnând venirea în vizită oficială a suveranilor (regi, împărați), și un sens religios, adică prezența sau manifestarea unei divinități. Dată fiind atmosfera creată de cultul împăraților și de concepțiile despre regalitatea zeilor, cele două sensuri se puteau influența reciproc sau chiar contopi¹⁰. Epoca

---

⁹ Explicația substantivului *parusía* la A. Feuillet, *Parousie*, în L. Pirot, A. Robert, H. Cazelles, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, VI, Letouzey et Ané, Paris, 1960, col. 1331-1419, cu bibliografia; X. Léon-Dufour, *Dictionnaire du Nouveau Testament*, Seuil, Paris, 1996, p. 419. În Epistolele pauline, termenul *parusía* este folosit de 7 ori, cele adresate tesalonicenilor menționându-l de 6 ori, iar 1 Cor 15, 23 o singură dată. El mai apare exprimat și prin intermediul unor cuvinte echivalente (*apokálypsis*, „dezvăluire”, „revelație”; *epiphanía*, „apariție”, „înfățișare”), fapt ce dovedește că escatologia paulină s-a cristalizat și s-a îmbogățit în timp, perspectiva venirii Domnului fiind prezentă în toate lucrările apostolului. Epistola întâi către tesaloniceni este o mărturie a unui prim stadiu al gândirii pauline.

¹⁰ L. Cerfaux, *Le Christ dans la théologie de Saint Paul*, Cerf, Paris, 1951, p. 29-30.

imperială a cunoscut o înflorire deosebită a unor astfel de evenimente care deveneau din ce în ce mai populare, erau organizate cu fast, iar în amintirea lor se băteau monede comemorative. Sunt cunoscute, în acest sens, numeroasele vizite oficiale făcute de împăratul Hadrian (117-138) în mai toate provinciile Imperiului Roman.

Sf. Paul prezintă *parusía* lui Cristos asemănând-o cu o vizită regală de tip elenistic, într-o atmosferă sărbătorească (1 Ts 4, 13-18). Apare o legătură între termenul *parusía* și titlul de *Kýrios* („Domn”), care îl desemnează pe Cristos. *Parusía* Domnului poate fi numită „revelare” (din gr. *apokálypsis*), așa cum aflăm din în 1 Cor 1, 7, cuvânt care își găsește originea în lumea iudaică (mai exact curentul apocaliptic)¹¹. Tot de origine apocaliptică este și expresia paulină „ziua Domnului”, care vine dinspre Vechiul Testament, căpătând fie sensul de judecată, fie cel de manifestare glorioasă a lui Cristos.

Imaginile și expresiile de origine apocaliptică folosite de apostol în pasajele 1 Ts 4, 13-18 și 5, 1-11 i-au îndreptățit pe specialiști să califice aceste fragmente drept „apocaliptice”, adică aparținând unui gen literar care s-a răspândit în lumea biblică începând din secolele III-II a. Chr. și a dispărut treptat la sfârșitul secolului II p. Chr. (Vezi Daniel, Cartea secretelor lui Henoh, 4 Esdra, Apocalipsa lui Baruh, Apocalipsa lui Ioan etc.). Rămâne însă

---

¹¹ *Ibidem*, p. 31.

de apreciat în ce măsură aceste două pasaje sunt „apocaliptice”, din moment ce ele nu reprezintă genul apocaliptic în stare pură, ci mai degrabă aparțin genului literar exortativ¹². Sf. Paul se folosește de un limbaj apocaliptic pentru a îndeplini o misiune pastorală. El vrea să promoveze un tip de atitudine creștină ce constă în refuzul tristeții în fața morții celor dragi, în vigilență și asceză, adevărate „arme” de luptă ale creștinului. Desigur, fundalul exortației este unul apocaliptic, dar având un „inventar” mult mai modest față de lucrările standard ale genului: nu apar pseudonimele, antedatarea, descrierile catastrofice cu lux de amănunte, viziunile¹³. Primul fragment (1 Ts 4, 13-18) concentrează trăsăturile apocaliptice la v. 16-17: semnalul dat de vocea arhanghelului, sunetul trâmbiței lui Dumnezeu, coborârea din cer, răpirea în nori. Al doilea fragment (1 Ts 5, 1-11) cuprinde elementele de tip apocaliptic la v. 1-3: timpul și momentul venirii Domnului, ziua Domnului, ideea venirii pe neașteptate, căderea pieirii, durerile nașterii celei însărcinate, imposibilitatea de a scăpa acestui moment.

Pasajul 1 Ts 4, 13-18 prezintă răspunsul dat de Sf. Paul unei întrebări care îi preocupa pe creștinii din comunitatea proaspăt înființată: cei ce sunt morți vor învia pentru venirea Domnului ? Vor fi acolo pentru a

---

¹² M. Trimaille, *op. cit.*, p. 57.

¹³ *Ibidem*.

face parte din împărăția Domnului ? Apostolul afirmă că cei morți în Cristos (v. 16) nu vor fi dezavantajați față de cei vii. Astfel, în ochii comunității, frații defuncți sunt „reabilitați” și toți, fie ei morți sau vii, în momentul venirii Domnului, vor împărtăși condiția comuniunii divine, exprimată prin expresia de la v. 17: „vom fi cu Domnul pentru totdeauna”¹⁴. Venirea triumfală a lui Cristos este descrisă pe scurt, dar prin intermediul unui tablou plin de viață. Se recurge la un limbaj apocaliptic, într-o manieră nespeculativă, dimensiunea care domină fiind cea a mângâierii, a încurajării. Chiar dacă descrierea este incompletă, ceea ce contează aici este starea de comuniune a credinciosului cu Domnul. Nu cadrul formal apocaliptic alcătuiește esența convingerilor pauline, ci mai ales certitudinea comuniunii cu Cristos în credință¹⁵.

O altă problemă îi frământa pe tesaloniceni: când va avea loc venirea Domnului ? (1 Ts 5, 1). Apostolul spune că nu mai este necesar să scrie despre data momentului *parusía*, căci membrii comunității creștine din Tesalonic știu bine că ziua Domnului vine asemenea unui hoț în timpul nopții. „Ziua Domnului” era la origine „ziua lui Yahve”, expresia fiind deja cunoscută pe timpul lui Amos (Am 5, 18-20). Este vorba despre ziua marii intervenții a

---

¹⁴ Vezi M. Orsatti, *op. cit.*, p. 92.

¹⁵ P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 400.

lui Yahve, care însemna victoria împotriva dușmanilor, delimitarea clară între cei buni și cei răi în Israel și producerea unor catastrofe cosmice¹⁶. Această zi este înțeleasă acum în cheie creștină, iar formula „ca un hoț în timpul nopții” (1 Ts 5, 2) nu atrage atenția asupra ideii de furt (efracție), ci asupra caracterului imprevizibil al venirii Domnului. De aici și îndemnul de a fi tot timpul pregătiți și vigilenți (1 Ts 5, 4-6). Sf. Paul reia astfel învățătura lui Isus pe care o aflăm în Evangheliile sinoptice (vezi Mt 24, 36-44).

În 1 Ts 5, 4-10, alături de recomandarea de a fi vigilenți, apare dubla antiteză noapte-zi, lumină-întuneric (v. 5-8), dar aici noaptea și întunericul capătă un sens metaforic. Simbolul luminii, având drept opus întunericul, este utilizat într-o dublă accepțiune: cea profetică, de mântuire mesianică, și cea sapiențială, de bună conduită. Vigilența la care sunt invitați tesalonicenii nu constă în așteptarea pesimistă a unei catastrofe, ci dimpotrivă: „ziua aceea” nu o să-i surprindă ca un hoț, căci ei nu mai sunt în întuneric. Creștinii așteaptă ziua Domnului în calitate de „fii ai luminii și fii ai zilei” (v. 5). Prin metafora „fii ai luminii” (*hyiói photós*), apostolul vorbește despre noua existență a credincioșilor, existență caracterizată de ființarea întru Cristos¹⁷. Statutul creștini-

---

¹⁶ B. Rigaux, *op. cit.*, p. 555.

¹⁷ M. Orsatti, *op. cit.*, p. 97.

lor de „fii ai luminii și fii ai zilei” presupune ca aceștia să trăiască în credință, iubire și speranță (v. 8). Ei sunt sfătuiți să vegheze, adică să fie gata de luptă ori de câte ori este nevoie, având drept coif și platoșă virtuțile teologale. Aceste trei valori, așa cum le trăiesc tesalonicenii, sunt amintite deja la începutul epistolei (1 Ts 1, 3).

La sfârșitul fragmentului 1 Ts 5, 1-11, în același stil parenetic, Sf. Paul adaugă un îndemn: „edificați-vă unul pe altul” (v. 11). Tema construirii-edificării va deveni o axă majoră a ecleziologiei pauline, Biserica fiind văzută ca o realitate istorică ce este construită în același timp de Dumnezeu și de oameni. Dacă este vorba despre „edificarea” creștinului ca persoană, aceasta se realizează în măsura în care el este membru al unei comunități în sânul căreia el trebuie să trăiască în credință, iubire și speranță. Concluzia sugerată de v. 11 nu se raportează doar la pasajul 1 Ts 5, 1-10, ci și la pericopa 1 Ts 4, 13-18, la care face aluzie¹⁸. Sensul concluziei ar fi următorul: din moment ce morții și viii vor beneficia în egală măsură de *parusia* și având în vedere că noi toți vom fi pentru totdeauna cu Domnul, „edificați-vă unul pe altul”. Această edificare se referă la individ și la comunitate, căci trebuie toți împreună, prin cuvânt și faptă, să „edificăm” comunitatea.

---

¹⁸ B. Rigaux, *op. cit.*, p. 574.

Iată răspunsurile pe care apostolul le-a oferit tesalonicenilor, în contextul acelei perioade și cu scopul de a îndepărta din comunitate frica provocată de speculațiile pe tema datei momentului *parusía*. Interesul nu este acela de a scoate neapărat în evidență detaliile privitoare la venirea Domnului, ci acela de a oferi sfaturi pastorale, de a-i ajuta pe tesaloniceni să trăiască bine așteptarea acestei veniri. Mesajul epistolei este actual, arătându-ne și nouă sensul speranței creștine. Apostolul proclamă faptul că mântuirea noastră este Cristos și că fiecare clipă a vieții noastre ar trebui să fie o pregătire a acestei mântuiri.

V. Bucuria și comuniunea fraternă în Cristos (Epistola către filipeni)

Epistola către filipeni iese în evidență în cadrul scrierilor pauline. Spontană și bogată în confidențe, ea ne dezvăluie credința și mistica Sf. Paul. Apostolul le vorbește filipenilor creștini despre propria sa experiență de viață pentru a-i încuraja în fața suferințelor și persecuțiilor la care sunt supuși. Mai mult, printr-o retorică a prieteniei, întreaga lucrare transmite destinatarilor un sentiment de bucurie. Sf. Paul își exprimă bucuria de a fi în slujba lui Cristos.

Tema bucuriei are aici o încărcătură teologică, fiind pusă în relație cu ideea de comuniune în Cristos și cu modelul de comunitate ce-și găsește solidaritatea prin iubirea față de aproapele. Orice activitate în folosul comunității implică angajarea pe un drum al umilinței,

„acea atitudine care este în Cristos Isus” (Fil 2, 5). Pentru apostol, bucuria creștinului este un semn esențial al credinței în Cristos cel înviat. În acest sens, epistola trimisă filipenilor poate fi numită pe drept cuvânt o „epistolă a bucuriei”¹.

Prima comunitate creștină fondată de Sf. Paul în Europa este cea din Filipi. Orașul a fost construit de Filip al II-lea (382-336 a. Chr.), tatăl lui Alexandru cel Mare, pe ruinele vechii localități Krenides, devenind mai târziu (42 a. Chr.) o colonie romană în provincia Macedonia, un centru important aflat pe *Via Egnatia*, drum care lega Orientul de Occident. Populația sa era amestecată, alături de autohtoni trăind mulți veterani romani (vezi Fap 16, 21), administrația fiind și ea romană. Limba oficială era latina, dar greaca nu pierduse deloc teren. Din contră, complexitatea situației lingvistice este ilustrată aici de prezența unor inscripții latine având caractere grecești, alături de inscripții care folosesc în același timp caractere grecești și latine². Cât despre evreii din Filipi, aceștia nu erau foarte numeroși, nu aveau o sinagogă (Fap 16, 13), astfel încât și-au găsit un loc de rugăciune lângă un râu din afara localității.

---

¹ Vezi A. Brunot, *Les écrits de Saint Paul. Lettres aux jeunes communautés*, Le Centurion, Paris, 1972, p. 185.

² J. Murphy-O'Connor, *Histoire de Paul de Tarse. Le Voyageur du Christ*, Cerf, Paris, 2008, p. 81.

Sf. Paul a întemeiat comunitatea creștină din Filipi cu ocazia celei de-a doua călătorii misionare (Fap 16-18), în anii 49-50, fiind însoțit de Sila, Timotei și Luca. Membrii comunității erau în mare parte de origine păgână (Fap 16, 12; Fil 2, 15-16; 3, 3-4; 4, 8-9), iar primele întâlniri aveau loc în casa unei noi convertite, Lidia, neguțătoare de purpură, de origine din Tiatira, în Asia Mică (Fap 16, 14-15). După plecarea apostolului, comunitatea a rămas în grija lui Luca. Faptul că Sf. Paul s-a întors de câteva ori în această comunitate ne face să credem că îi era foarte apropiată sufletește. Din acest motiv, el a făcut o excepție de la obiceiul său de a se întreține din munca proprie, acceptând din partea creștinilor filipeni un ajutor material (Fil 4, 16; 2 Cor 11, 8-9). Epistola pe care le-o trimite spre anii 56-57³, când era în captivitate la Efes (Fil 1, 13.20-24)⁴, este cea mai tandră dintre toate, cea mai afectuoasă (Fil 1, 7-8; 4, 1).

Autenticitatea epistolei către filipeni nu a fost contestată, dar mai mulți exegeți, invocând schimbarea

---

³ P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 25.

⁴ Cu privire la captivitatea Sf. Paul, specialiștii au adus în discuție mai multe variante: Cezareea, Efes sau Roma. Argumentele pro și contra, cu o preferință pentru varianta Efes, sunt prezentate pe larg de J. Murphy-O'Connor, *Philippiens (Épître aux)*, în H. Cazelles, A. Feuillet, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome septième, Letouzey & Ané, Paris, 1966, p. 1216-1223. În favoarea variantei Efes s-a exprimat și R. E. Brown, *op. cit.*, p. 539-542.

bruscă de ton dintre Fil 3, 1 și 3, 2, au sugerat ipoteza existenței a două sau trei epistole independente, care ar fi fost legate între ele și transformate într-una singură. Potrivit însă opiniilor recente, prezența aceluiași vocabular peste tot în text și ideile care urmează același fir călăuzitor pledează în favoarea unității de compoziție a epistolei⁵.

Epistola este mai degrabă o mărturisire de credință decât o expunere structurată. Cu excepția celebrului imn despre Cristos (Fil 2, 5-11), nu găsim în această lucrare prea multe dezvoltări dogmatice de anvergură, așa cum sunt cele din Epistolele către romani, coloseni sau efeseni. Totuși, aici apar fragmente care schițează teme pauline importante, reluate de apostol mai târziu. În plus, sentimentul de bucurie ce se degajă din întreaga epistolă dă textului o tonalitate particulară.

Chiar dacă nu propune o sinteză teologică, Sf. Paul explică importanța și fundamentul bucuriei creștine. Epistola către filipeni menționează tema bucuriei (gr. *khara, khairô*) în câteva fragmente (Fil 1, 4.18.25; 2, 2.17-18.28-29; 3, 1; 4, 1.4.10), unde aceasta apare de 16 ori. Regăsim în texte trăsăturile stilului paulin, gustul său pentru antiteză și chiar formule radicale. Bucuria Sf. Paul

---

⁵ Cf. C. Focant, D. Marguerat (sous la direction de), *Le Nouveau Testament commenté. Texte intégral Traduction oecuménique de la Bible*, Bayard – Labor et Fides, Paris – Genève, 2012, p. 871.

nu vine dinspre vreun succes trecător, o ambiție umană sau o dispoziție temperamentală, iar „mândria” pe care acesta o are în Cristos nu este orgoliu, nu este atitudinea celui care se crede centrul lumii. Din contră, este modestia în fața celorlalți, ușurința de a trăi și a vorbi, nu pentru a eclipsa pe alții, ci pentru a îndepărta barierele și a se expune privirii și judecății celorlalți, fără teamă și fără fățărnicie.

Unde trebuie căutată originea bucuriei celui care poartă lanțurile pentru Cristos, în folosul Evangheliei ? Chiar în apostolatul său. După episodul petrecut „pe drumul Damascului”, din persecutor al Bisericii, Sf. Paul a devenit apostol al lui Cristos (Fil 3, 9). Bucuria sa este însă și cea a destinatarilor săi, iar apoi a tuturor comunităților creștine: „Țineți cu tărie cuvântul vieții spre mândria mea în ziua lui Cristos, pentru că nu am alergat în zadar și nici nu m-am trudit degeaba! Și chiar de va trebui vărsat [sângele meu] peste jertfa și slujirea credinței voastre, mă bucur și mă bucur împreună cu voi toți. Și tocmai de aceea, bucurați-vă și voi, bucurați-vă împreună cu mine!” (Fil 2, 16-18).

Apostolul trăiește bucuria într-o dinamică ce se arată a fi „contagioasă”: bucuria unora vine în ajutorul și susținerea celorlalți⁶. Un motiv de bucurie este munca în

---

⁶ Cf. P. M. Beernaert, «*Réjouissez-vous en tout temps !*» *Paul et la joie*, în LV, LVII, 4, 2002, p. 385.

echipă, cu alte cuvinte aspectul comunitar. Sf. Paul nu a dorit să facă totul de unul singur. A avut întotdeauna colaboratori, înțelegând că individualismul în apostolat este o eroare. Iată ce spune despre Epafrodit, trimis al comunității creștine din Filipi: „Am considerat că este necesar să-l trimit la voi pe Epafrodit, fratele meu, cel care lucrează și luptă împreună cu mine, cel pe care voi l-ați trimis ca să mă slujească la nevoie, căci îi era dor de voi toți și era preocupat, deoarece voi ați aflat că fusese bolnav. Într-adevăr, a fost bolnav, aproape de moarte, însă Dumnezeu s-a îndurat de el, și nu numai de el, ci și de mine, ca să nu am întristare peste întristare. Așadar, l-am trimis mai repede ca să-l vedeți și să vă bucurați din nou, iar eu să fiu mai puțin întristat. Primiți-l, deci, în Domnul, cu toată bucuria și cinstiți-i pe unii ca aceștia” (Fil 2, 25-29).

Pentru apostol, a trăi în bucurie înseamnă a trăi în Spirit. Înțelegem de ce bucuria caracterizează orice rugăciune pe care o spune: „Îi aduc mulțumire Dumnezeului meu ori de câte ori îmi aduc aminte de voi, totdeauna, în fiecare rugăciune a mea pentru voi toți, rugăciune pe care o fac cu bucurie pentru participarea voastră la evanghelie din prima zi și până acum” (Fil 1, 3-5). Sf. Paul vorbește adesea despre „Dumnezeul păcii” sau „pacea lui Dumnezeu”. Dumnezeu Tatăl este originea și izvorul păcii, Isus Cristos fiind cel prin care această pace este

stabilită de acum înainte. Pacea este și un rod al Spiritului Sfânt. Legătura dintre pace și bucurie caracterizează atât viața fiecărui creștin în parte, cât și viața comunității în ansamblul ei⁷: „Bucurați-vă mereu în Domnul! Iarăși vă spun: bucurați-vă! Bunăvoința voastră să fie cunoscută tuturor oamenilor! Domnul este aproape. Nu vă îngrijorați pentru nimic și, în orice împrejurare, cerând cu insistență prin rugăciune, cu mulțumire, să fie făcute cunoscute cererile voastre lui Dumnezeu! Iar pacea lui Dumnezeu, care întrece orice închipuire, va păzi inimile și gândurile voastre în Cristos Isus” (Fil 4, 4-7).

Sf. Paul subliniază, în mod aparent paradoxal, tema bucuriei în suferință, o trăsătură ce caracterizează credința creștină⁸. Cuvântul folosit în acest context este grecescul *thlipsis*, care înseamnă „suferință”, „necaz”, „încercare”. În perioada captivității sale, la Efes, apostolul se bucură de progresul Evangheliei: „Unii, ce-i drept, îl predică pe Cristos din invidie sau din [duh] de ceartă, pe când alții, din bunăvoință. Aceștia [din urmă] o fac din iubire, știind că eu zac [aici] pentru apărarea evangheliei, ceilalți însă îl predică pe Cristos din ambiție, nu cu intenții curate, ci cu intenția de a-mi mări necazul lanțurilor mele. Dar ce importanță are ? Numai ca în orice fel, fie din fățarnicie, fie în adevăr, Cristos să fie

---

⁷ *Ibidem*, p. 387.

⁸ *Ibidem*, p. 388.

predicat. Și pentru aceasta mă bucur și mă voi bucura” (Fil 1, 15-18). Pentru noi, cei din societatea de astăzi, asaltați fiind de provocări din toate părțile și supuși uneori suferințelor, Sf. Paul este și rămâne un martor și mărturisor (gr. *martys*, de unde și cuvântul „martir”) al unei noi perspective care apare în mod explicit în Noul Testament: primii creștini au înțeles că Isus Cristos este Servitorul Suferind despre care vorbea profetul Isaia.

Bucuria nu poate fi impusă ori comandată în vreun fel, ci este rezultatul unei alegeri, pentru că însăși credința este o alegere, care presupune de multe ori un risc. Bucuria este și un dar, pentru că însăși credința este de fapt un dar⁹. Ca în orice demers de Alianță, în care ambele părți sunt chemate să se implice, se cere în mod evident participarea noastră la viața de credință. Astfel, bucuria noastră se poate edifica pas cu pas de-a lungul vieții, chiar dacă apar inevitabile momente de necaz și încercare.

Biserica din Filipi părea să fie amenințată atât din exterior (Fil 1, 27-28), cât și din interior de către creștinii iudaizanți (Fil 3, 2.18-19) care, în dauna mesajului paulin, își impuneau propriul punct de vedere, bazat pe practicile iudaice și încrederea deplină în Legea lui Moise¹⁰. Această amenințare cere, în viziunea apostolului, un

---

⁹ *Ibidem*, p. 390.

¹⁰ S. Légasse, *L'épître aux Philippiens – L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980, p. 22.

răspuns al întregii comunități: „Numai să vă purtați în chip vrednic de evanghelia lui Isus Cristos pentru că, fie că voi veni la voi și vă voi vedea, fie că voi rămâne departe și voi auzi despre faptele voastre, să rămâneți într-un singur duh, luptând împreună, într-un cuget, pentru credința evangheliei. Nu vă lăsați înspăimântați întru nimic de adversarii voștri! Aceasta este pentru ei o dovadă a pieirii, însă pentru voi, a mântuirii, și aceasta [vine] de la Dumnezeu” (Fil 1, 27-28). Filipenii trebuie să fie uniți în Spirit, iar starea de comuniune trebuie să aibă drept fundament iubirea care construiește în umilință, spre deosebire de căutarea egoistă a unor interese personale (vezi Gal 5, 26).

Pentru a-i ajuta pe cei din Filipi să trăiască și să înțeleagă misterul vieții creștine, Sf. Paul le propune exemplul lui Isus. Imnul cristologic (Fil 2, 5-11)¹¹ vine să

---

¹¹ Bibliografia referitoare la imnul cristologic este extrem de bogată, semn că acest text s-a bucurat și se bucură în continuare de un interes deosebit în mediul teologic universitar și în comunitățile creștine. Amintim doar câțiva autori care, în secolul XX, au publicat studii amănunțite și serios documentate: L. Cerfaux, *Le Christ dans la théologie de Saint Paul*, Cerf, Paris, 1951, p. 283-298; P. Henry, *Kénose*, în L. Pirot, A. Robert, H. Cazelles, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome cinquième, Letouzey & Ané, Paris, 1957, p. 7-161; A. Feuillet, *L'hymne christologique de l'Épître aux Philippiens (II, 6-11)*, în RB, LXXII, 3, 1965, p. 352-380; A. Feuillet, *L'hymne christologique de l'Épître aux Philippiens (II, 6-11)*, în RB, LXXII, 4, 1965, p. 481-507; P. Grelot, *La traduction et l'interprétation de Ph 2, 6-7. Quelques éléments d'enquête patristique*, în NRT,

le arate adevăratul sens al umilinței fraterne ce trebuie să existe în comunități. Imnul, considerat de unii specialiști o „proză ritmată”¹², este o chemare la bucurie, dar o bucurie ce-și găsește izvorul în crucea lui Cristos. Caracterul său liturgic pledează pentru originea sa siriană (Antiohia)¹³ și pentru vechimea sa (anul 40 p.Chr.), fiind o mărturie despre cultul și rugăciunea primilor creștini. După unele păreri, apostolul ar fi preluat acest text arhaic, retușându-l într-o oarecare măsură¹⁴. Pe urmele lui E. Lohmeyer, criticii au observat că imnul se inspiră din poemul Servitorului Suferind (Is 52, 13 – 53, 12), din tema căderii lui Adam, din tradiția referitoare la Fiul Omului (Dn 7) și cea despre Înțelepciune¹⁵. Aceasta pentru că, de obicei, Sf. Paul apelează la exemple din

---

93, 9, 1971, p. 897-922; P. Grelot, *La traduction et l'interprétation de Ph 2, 6-7. Quelques éléments d'enquête patristique*, în *NRT*, 93, 10, 1971, p. 1009-1026; P. Grelot, *Deux notes critiques sur Philippiens 2, 6-11*, în *Bib*, 54, 2, 1973, p. 169-186; S. Légasse, *L'épître aux Philippiens - L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980, p. 22-35. O abordare mai nouă, sub formă de sinteză: R. E. Brown, *op. cit.*, p. 535-539.

¹² Cf. S. Reymond, *Au fil de la prière dans les lettres de Saint Paul*, Éditions Lumen Vitae, Bruxelles, 2009, p. 27.

¹³ S. Légasse, *L'épître aux Philippiens - L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980, p. 23.

¹⁴ P. Grelot, *Deux notes critiques sur Philippiens 2, 6-11*, în *Bib*, 54, 2, 1973, p. 176.

¹⁵ Vezi L. Cerfaux, *Le Christ dans la théologie de Saint Paul*, Cerf, Paris, 1951, p. 284-288; A. Feuillet, *L'hymne christologique de l'Épître aux Philippiens (II, 6-11)*, în *RB*, LXXII, 3, 1965, p. 355.

Vechiul Testament. Cele două figuri profetice, Servitorul Suferind și Fiul Omului, au avut un loc important în teologia și liturghia creștinismului timpuriu.

Imnul este structurat astfel: v. 6-8 descriu umilința lui Cristos, iar v. 9-11 vorbesc despre preamărirea sa. Avem aici o sinteză teologică deosebită, care afirmă în mod clar preexistența divină a lui Cristos. Așa cum spune fostul cardinal J. Ratzinger (Benedict al XVI-lea, Pontif Roman emerit), textul se referă la „exemplul fundamental al atitudinii lui Isus Cristos, care nu insistă cu gelozie pe egalitatea sa cu Dumnezeu, care, de altfel, îi este proprie, ci s-a înjosit, luând firea de servitor, până la golirea totală de sine”¹⁶. Expresia „s-a despuiat pe sine” (v. 7) a contribuit la dezvoltarea cristologiei „kenotice” (din gr. *kenôsis*). Cristos apare ca model de viață pentru ucenicul care dorește să trăiască în comuniune eclezială (vezi legătura cu gr. *koinonía*, adică „asociere”, „unire”, „punere în comun”). „Isus s-a despuiat de sine însuși și, renunțând la a-fi-pentru-sine, s-a angajat într-o pură existență pentru alții.[...] Cel ce ascultă de bunăvoie apare, așadar, ca adevăratul stăpânitor; cel ce se înjosește până la a se goli cu totul de sine este tocmai prin aceasta stăpânul lumii”¹⁷.

---

¹⁶ J. Cardinal Ratzinger, *Introducere în creștinism. Prelegeri despre Crezul apostolic. Cu un nou eseu introductiv*, Sapientia, Iași, 2004, p. 153.

¹⁷ *Ibidem*.

Accentul deosebit pus de apostol pe cristologia „kenotică” și pe ascultarea lui Cristos scoate în evidență, prin contrast, eroarea în care se găseau creștinii iudaizanți, cei care doreau să impună creștinilor proveniți din păgânism practicile Legii mozaice. Originalitatea corespondenței Sf. Paul cu filipenii constă în faptul de a fi reușit să pună în lumină antiteza dintre învățăturile greșite ale iudaizanților și „kenosa” lui Cristos. Lectura imnului presupune meditație, rugăciune, dar și bucurie: o bucurie care vine din dăruirea de sine pentru ceilalți, prin umilință.

Epistola către filipeni cultivă spiritul comunitar și bucuria în Cristos, oferind repere importante pentru viața Bisericii.

VI. Sclavul este egal cu omul liber (Epistola către Filemon)

Deși are mai puține dezvoltări doctrinare și este cea mai scurtă dintre toate lucrările pauline, Epistola către Filemon ne arată care a fost atitudinea Bisericii primare față de sclavie. În același timp, chiar dacă nu poate fi considerată un tratat complet despre „sclavia din punctul de vedere al Evangheliei”¹, ea ne oferă câteva indicii despre modul în care Sf. Paul înțelegea libertatea creștină.

La prima vedere, această epistolă are un caracter privat². Apostolul încearcă să ofere o soluție unei probleme juridice delicate: un sclav (Onesim) fuge de la

---

¹ Am preluat această expresie din *Nouveau Testament. Traduction Oecuménique de la Bible (TOB), édition intégrale*, Cerf – Société Biblique Française, Paris, 1989, p. 656.

² Discuția despre caracterul Epistolei Sf. Paul către Filemon (o scrisoare privată sau o epistolă adresată unei comunități creștine?) apare în M. Carrez, P. Dornier, M. Dumais, M. Trimaille, *Les lettres de Paul, de Jacques, Pierre et Jude*, Desclée, Paris, 1983, p. 217-218.

stăpânul său (Filemon). Amândoi sunt creștini. Epistola este trimisă lui Filemon, titlul ei indicând un singur destinatar. Totuși, putem afirma că Sf. Paul se adresează de fapt întregii comunități creștine care se întrunește în casa lui Filemon (Flm 2) și prin aceasta întregii Biserici.

Împrejurările redactării epistolei nu sunt pe deplin cunoscute. Chiar și așa, plecând de la aluziile pe care apostolul le face în text, se poate reconstitui un tablou aproximativ al evenimentelor. Filemon este un locuitor al orașului Colose, un membru de seamă al comunității creștine de aici (Flm 5-7), convertit la creștinism de către Sf. Paul (Flm 19). Sclavul lui Filemon, Onesim, a fugit de acasă luând probabil cu sine bani pe care i-a furat de la stăpânul său (Flm 18)³. Nu cunoaștem prin ce circumstanțe l-a întâlnit pe Sf. Paul, pe atunci prizonier, și acesta l-a convertit la creștinism (Flm 10). Deși ar fi dorit să-l rețină, apostolul îl trimite înapoi la Filemon, cu o scrisoare de recomandare. Îl roagă pe acesta să-și primească sclavul nu numai ca pe un „frate iubit” (Flm 16) ci, mai mult decât atât, ca și cum ar fi Sf. Paul însuși (Flm 17).

---

³ Ideea că Onesim ar fi adus un prejudiciu financiar stăpânului său este susținută de P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 28. Vezi de asemenea și W. Harrington, *op. cit.*, p. 855. O părere mai precaută, potrivit căreia nu putem fi siguri dacă sclavul a furat ceva de la stăpânul său, ne este oferită de S. Légasse, *L'épître aux Philippiens - L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980, p. 52.

Pe baza versetelor care amintesc despre captivitatea Sf. Paul (Flm 1. 13), presupunem că epistola a fost redactată fie la Efes, fie la Cezareea Maritimă, fie la Roma. Dat fiind faptul că Efesul este mai apropiat de Colose, ceea ce i-ar fi permis lui Onesim să se refugieze mai ușor pe lângă apostol, putem pleda pentru varianta Efes⁴ și data redactării spre anul 56 p.Chr.

Sf. Paul s-a atașat de Onesim și l-a făcut colaborator al său. În Epistola către coloseni îl numește „credinciosul și iubitul frate” (Col 4, 9). Totuși, situația în care se află Onesim, sclav fugit de acasă, rămâne complicată. Contextul este cel al Imperiului Roman, în primul secol al erei noastre. Apare evident faptul că nu putem interpreta Epistola Sf. Paul către Filemon prin prisma conceptelor umaniste moderne (drepturile omului sau abolirea sclaviei), ci trebuie să o replasăm în epocă⁵. În acest sens, câteva aprecieri despre sclavia în timpul Sf. Paul ne vor permite să înțelegem mai bine cazul particular al lui Onesim.

În societatea romană fiecare individ era apreciat în funcție de două criterii esențiale: obârșia și averea⁶. Aceste criterii stăteau la baza unei stratificări sociale

---

⁴ Apud P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 28.

⁵ *Ibidem*, p. 409.

⁶ J.-N. Robert, *Roma*, Bic All, București, 2002, p. 89.

vizibile. La nivelul superior se remarcă romanii numiți de Senat sau de împărat în funcții administrative, de obicei la cârma unei provincii; următorii în rang erau membrii clasei privilegiate locale; veneau apoi micii proprietari de pământ, comercianții și manufacturierii; pe o treaptă inferioară se plasau sclavii eliberați, fie datorită mărinimiei stăpânilor lor, fie în schimbul unei sume de bani. La nivelul cel mai de jos se găseau sclavii, cei care reprezentau de fapt mâna de lucru pe care se sprijinea economia imperiului⁷.

După locul lor de muncă, sclavii erau împărțiți în două mari categorii: cei care lucrau în agricultură și în general la țară (lat. *familia rustica*) și cei care lucrau în oraș, de exemplu la Roma (lat. *familia urbana*). Din punct de vedere juridic, sclavii nu erau considerați persoane, ci lucruri (lat. *res*) aflate în proprietatea stăpânilor care aveau drepturi depline asupra lor: să-i vândă, să-i ucidă, să-i lase moștenire altora prin testament. Așadar, nu erau supuși legilor privitoare la persoane, ci legilor privitoare la bunuri, la proprietate⁸. Cum devenea cineva

---

⁷ Vezi R. E. Brown, *op. cit.*, p. 549.

⁸ Amănunte privitoare la statutul juridic al sclavilor găsim în C. Stoicescu, *Curs elementar de drept roman*, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, București, 1931, p. 69-74; N. Lascu, *Cum trăiau romanii*, Editura Științifică, București, 1965, p. 311-317; passim; V. Hanga, *Drept privat roman (Tratat)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 161-165.

sclav ? Ordinea juridică romană stabilea câteva moduri: prin naștere, prin căderea în prizonierat și în virtutea unor reguli speciale de drept (debitorii insolvari, persoanele care refuzau înrolarea, hoții prinși în flagrant delict, condamnații la munci silnice în mine – lat. *in metalla*).

Tratamentul aplicat sclavilor depindea foarte mult de caracterul stăpânului⁹. Condiția de sclav era mai dură la țară, unde mulțimea de servitori era dirijată de un intendent, și mai ușor de suportat la oraș, în casele mici, unde stăpânul veghea asupra familiei. Într-o situație particulară se aflau sclavii cultivați care administrau bunurile sau domeniile stăpânilor lor, care deveneau pedagogi, profesori, medici sau arhitecți. Din această categorie proveneau cei mai mulți sclavi eliberați. Odată cu dezrobirea (lat. *manumissio*), ei primeau numele de liberti (lat. *liberti*), fostul lor stăpân fiind numit patron (lat. *patronus*)¹⁰. Liberti erau obligați să-și respecte foștii stăpâni și să presteze pentru ei diferite servicii. În caz contrar, puteau fi readuși în stare de sclavie.

În primul secol al erei noastre s-a produs o schimbare în ceea ce privește concepțiile filosofice despre sclavie, acestea influențând probabil și legislația în domeniu. Tratamentul aplicat sclavilor s-a îmbunătățit, noua atitudine fiind promovată de curentul stoic și ilustrată de

---

⁹ J.-N. Robert, *op. cit.*, p. 95.

¹⁰ Vezi V. Hanga, *op. cit.*, p. 169-170.

filosoful Seneca (4 a.Chr. – 65 p.Chr.). Potrivit opiniilor sale, sclavii au demnitate omenească, ei putând deveni prietenii oamenilor liberi¹¹. Dar, chiar dacă susținea adevărul egalității dintre toți oamenii, Seneca nu aducea în discuție instituția sclaviei și nu o contesta¹². Fiind vorba de un sistem social pretutindeni acceptat în imperiu, romanii găseau natural ca unii oameni să aparțină altor oameni. Cert este faptul că împăratul Claudiu (41-54) a deschis seria unor schimbări în legislația sclaviei, ajungându-se ca pe timpul lui Hadrian (117-138) să se interzică stăpânilor să-și ucidă sclavii, să-i tortureze sau să-i vândă unei școli de gladiatori¹³. Aceste măsuri au creat treptat un climat suportabil mai ales pentru sclavii din *familia urbana*.

Revenind la cazul lui Onesim, trebuie să afirmăm că acesta, fiind sclav fugit de acasă, avea de ales una dintre următoarele „soluții”¹⁴: să se alăture unei bande de

---

¹¹ N. Lascu, *op. cit.*, p. 318.

¹² După unii specialiști, reflecțiile lui Seneca asupra necesității introducerii unor noi raporturi între stăpâni și sclavi nu ar fi fost influențate atât de mult de stoicism, acesta din urmă fiind doar un mijloc de a transpune în plan moral conflictele sociale, spre a le rezolva fără a ataca ordinea instituită de legea romană. Vezi de exemplu Y. Thébert, *Sclavul*, în A. Giardina (coord.), *Omul roman*, Polirom, Iași, 2001, p. 148.

¹³ N. Lascu, *op. cit.*, p. 318.

¹⁴ Apud P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997, p. 29.

răufăcători; să se piardă în anonimat într-un oraș mare; să fugă în străinătate unde să lucreze pentru a se întreține; să caute refugiu într-un templu sau pe lângă un prieten al stăpânului său. Se pare că Onesim a ales ultima variantă. Sf. Paul, care ținând pe lângă el un sclav fugit de acasă se făcea complice la o gravă infracțiune de drept privat, a decis curând să-l trimită acasă pentru ca situația să nu ia o turnură neplăcută. Apostolul nu cere în mod expres eliberarea lui Onesim, însă nu se îndoiește de faptul că Filemon va face chiar mai mult decât i-a cerut (Flm 21). Lui Filemon îi rămâne sarcina de a înțelege ce înseamnă acest „mai mult”. Oricum ar fi evoluat evenimentele, Sf. Paul lasă să se înțeleagă dorința ca Onesim, eliberat sau nu, să fie retrimis alături de el pentru a lucra spre beneficiul Evangheliei¹⁵.

Mesajul Epistolei Sf. Paul către Filemon devine mult mai clar dacă îl raportăm la alte scrisori care circulau în acea epocă. Astfel, ar fi util să prezentăm textul unei scrisori cu aceeași tematică și același stil. Este vorba despre scrisoarea adresată de Pliniu cel Tânăr (61/62-113) prietenului său Sabinianus. Ea a fost redactată la Roma, spre 110-111¹⁶. Citind-o, vom putea găsi printre rânduri

---

¹⁵ Vezi *Nouveau Testament. Traduction Oecuménique de la Bible (TOB)*, édition intégrale, Cerf- Société Biblique Française, 1989, p. 656.

¹⁶ P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997, p. 30.

o adevărată generozitate a autorului păgân Pliniu, care poate fi comparată cu generozitatea Sf. Paul, autor creștin. Astfel, o justă apreciere și comparație ne vor face să înțelegem noutatea Evangheliei pe care apostolul o anunță.

Iată textul scrisorii lui Pliniu cel Tânăr¹⁷:

„Caius Pliniu îl salută pe dragul său Sabinianus!

a) Sclavul tău eliberat, pe care ești atât de supărat, a venit să mă vadă și aruncându-se la picioarele mele a plâns cu amar, implorându-mă îndelung și apoi păstrând mult timp o vinovată tăcere. Până la urmă, m-a făcut să cred că s-a îndreptat. Cred cu adevărat că s-a întors pe calea cea bună, pentru că și-a dat seama că a făcut rău.

b) Tu ești supărat, o știu, și de asemenea știu că supărarea ta este îndreptățită. Însă atunci când cauza supărării este mai motivată, meritul pe care îl câștigi prin iertare este mai mare. Tu ai ținut la acest om și sper că vei ține în continuare. Înduplecă-te și acceptă-l.

c) Dacă o merită, vei putea fi în continuare neîndurător, ar fi o atitudine justificată, dar iartă-l pentru că este tânăr, pentru că s-a îndreptat și

---

¹⁷ Text în *Lettres de Pline*, IX, 21 (traducere P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997, p. 30). Mai vezi și S. Légasse, *L'épître aux Philippiens - L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980, p. 53.

pentru că tu ești indulgent. Nu-l certa și nu te supăra nici tu. Nu-ți pierde cumpătul, tu care ești un om blând.

- d) Mi-e frică să par mai mult a-ți cere decât a te ruga, dacă voi adăuga la rugămințile lui pe cele ale mele. Totuși, o voi face, cu atât mai mult cu cât eu deja l-am muștruluit cu severitate: l-am amenințat spunându-i că nu voi mai interveni pe viitor pentru el. Asta i-am spus pentru că trebuia să-l sperii, să-l impresionez. Dar nu același lucru îl urmăresc în cazul tău. Îți voi adresa probabil o nouă cerere și voi avea probabil un răspuns. Ceea ce-ți cer este just și de aceea cred că-l poți ierta. Primește, te rog, salutările mele”.

Așa cum se poate observa, s-au păstrat două mărturii concrete din Antichitate pe aceeași temă și în contexte asemănătoare. În ambele scrisori, cel care intervine în favoarea sclavului face apel la bunătatea stăpânului, la legătura de prietenie dintre ei, fără a trece cu vederea pagubele produse de fugar. Totuși, dincolo de caracteristicile literare comune celor două texte, nuanțe diferite ies în evidență. Spre deosebire de atitudinea lui Pliniu cel Tânăr, lăudabilă de altfel, dar bazată pe simple motivații umane, argumentul invocat de Sf. Paul în epistola sa nu este prietenia, nici reformismul social, ci cauza Evangheliei (Flm 13), pe care o slujește Filemon și pentru care

Onesim este un colaborator „util” (în limba greacă *Onèsimos* înseamnă „folositor”¹⁸, vezi jocul de cuvinte „nefolositor” – „folositor” din Flm 11).

În Epistola către Filemon, ca și în întreaga sa corespondență, apostolul nu duce o campanie împotriva sclaviei și nu luptă în mod direct pentru desființarea acestei instituții¹⁹. Chiar dacă atitudinea sa pare a fi conservatoare, Sf. Paul anunță puncte de vedere capabile să prevină abuzurile îndreptate împotriva sclavilor. Stăpânii de sclavi sunt numiți stăpâni „după trup” (Col 3, 22), ceea ce lasă să se înțeleagă că mai presus de aceștia se află „un stăpân în ceruri” (Col 4, 1), fapt pentru care ei trebuie să ofere sclavilor lor „ceea ce este drept și echitabil” (Col 4, 1). Apostolul mai abordează problema relațiilor dintre stăpâni și sclavi în 1 Cor 7, 20-24 și în Ef 6, 5-9, aceste fragmente având ca punct central afirmația extraordinară a demnității umane. El ne asigură că în Cristos nu mai este „nici sclav, nici (om) liber” (Gal 3, 28).

Atitudinea Sf. Paul față de sclavie este legată de viziunea sa asupra apropierii *Parusiei*. Pentru că Isus avea să revină curând, structurile sociale ale epocii puteau fi

---

¹⁸ Explicația termenului în X. Léon-Dufour, *Dictionnaire du Nouveau Testament*, Seuil, Paris, 1996, p. 404.

¹⁹ Apud S. Légasse, *L'épître aux Philippiens – L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980, p. 55.

tolerate, chiar dacă erau străine valorilor evanghelice. Desființarea instituției sclaviei nu mai era realizabilă în timpul foarte scurt care ar mai fi rămas până la venirea lui Cristos²⁰. Desigur, sclavii căutau să-și recapete libertatea, însă Sf. Paul face apel la sentimentele interioare și la libertatea personală a fiecăruia pentru a trăi în calitate de creștin condiția de sclav²¹. El consideră că sclavul este egal cu omul liber, ignorând orice deosebire juridică sau socială între unul și altul în sânul Bisericii. Schimbarea statutului social al membrilor comunității nu este atât de importantă. Importantă este transformarea care trebuie să aibă loc pe un alt plan, la un alt nivel. Această transformare presupune convertirea fiecăruia prin iubire, care tinde spre egalitate, astfel încât sclavul să devină în ochii stăpânului creștin „un frate iubit” (vezi Flm 16).

Apostolul insistă foarte mult în epistolă asupra expresiilor care au o valoare cristologică. Este des amintit numele Mântuitorului. Textul ne spune că unitatea în Cristos îndepărtează și șterge relația stăpân-sclav, ea fiind privită în alt mod. Sf. Paul nu cere abolirea sclaviei, însă reușește să realizeze mai mult decât atât: promovând egalitatea între toți, stăpâni de sclavi și sclavi, el

---

²⁰ R. E. Brown, *op. cit.*, p. 552.

²¹ Vezi C. Spicq, *Le vocabulaire de l'esclavage dans le Nouveau Testament*, în *RB*, LXXXV, 2, 1978, p. 213.

desființează din interior această instituție²². Astfel, suntem îndreptățiți să credem că, mulțumită epistolei, Onesim a fost considerat nu numai un membru al Bisericii, ci și un membru al familiei lui Filemon.

---

²² Apud E. Charpentier, *Pour lire le Nouveau Testament*, Cerf, Paris, 1994, p. 52.

VII. Iubirea care zidește (Epistolele către corinteni)

Epistolele către corinteni sunt mărturii importante ale răspândirii creștinismului în lumea greco-romană, fenomen care presupune trecerea de la cultura iudaică la cea elenistică. Riscând să nu rețină din mesajul evanghelic decât ceea ce este în armonie cu specificul ei, îndepărtând restul, cultura elenistică a venit cu un nou tip de gândire care își făcea deja loc și în comunitatea creștină a corintenilor. În Biserica din Corint apăruse un decalaj între ceea ce credeau unii creștini și modul în care se comportau. Sf. Paul condamnă comportamentele și doctrinele incompatibile cu mesajul creștin, punând accentul pe necesitatea de a avea un discernământ în viață.

Apostolul a vizitat Corintul pentru prima dată în cursul celei de-a doua călătorii misionare, înființând aici o comunitate care număra probabil între 50 și 100 de

creștini¹. Cei mai mulți dintre ei erau de origine păgână și de condiție modestă, aparținând clasei sărace (1 Cor 1, 26-28; 11, 21-22). Ca orice localitate portuară, Corintul avea o populație cosmopolită: romani, greci, orientali, evrei și prozeliți, în total aproape 200.000 de oameni liberi și 400.000 sclavi². Marile averi se concentrau în mâinile unui număr mic de orășeni și de aceea contrastele sociale ieșeau în evidență: o minoritate bogată și o majoritate a săracilor.

Corintul a fost reconstruit de Iulius Cezar, care a decis în 44 a.Chr. să întemeieze aici o colonie romană (lat. *Laus Julia Corinthus*). Orașul a devenit capitală a provinciei senatoriale Ahaia, iar în epoca Sf. Paul era în plină expansiune. Structurile sale sociale și administrative reflectau, în miniatură, sistemul socio-politic al imperiului. Elenismul domina totul, manifestându-se la nivel cultural prin prezența mai multor curente religioase și filosofice. În același timp, viața dezordonată ce domnea între zidurile Corintului devenise proverbială: „a trăi în stilul corintenilor” însemna a trăi în desfrânare, așa cum sugerează verbul grec *korinthiazesthai*, folosit des în acea perioadă. Colina Acrocorintului era dominată de templul Afroditei, zeiță a frumuseții.

---

¹ P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997, p. 31.

² E. Cothenet, *Saint Paul en son temps*, Cahiers Evangile nr. 26, Cerf, Paris, 1985, p. 56.

În ciuda ostilității evreilor, succesul apostolului a fost mare în comunitatea din Corint. După plecarea sa, un iudeu alexandrin foarte cultivat, pe nume Apolo, a predicat aici, bucurându-se de o bună primire (Fap 18, 24-28; 1 Cor 3, 5-9). Mai mult, acesta și-a câștigat chiar adepți printre creștinii din comunitate, în așa măsură încât, din păcate, s-a ajuns la un spirit de concurență și la împărțirea corintenilor în diferite tabere: unii se considerau ai lui Apolo, alții ai lui Chefa și alții ai lui Cristos (1 Cor 1, 10-12). În plus, au apărut dezbinări între „cei puternici” și „cei slabi” (1 Cor 8, 11-13), probleme la Cina Domnului (1 Cor 11, 20-22), cazuri de imoralitate. La originea acestora putem identifica anumite reflexe sociale, cutume culturale și influențe venite din păgânism.

Situația de la Corint fiind de-a dreptul alarmantă, Sf. Paul le scrie creștinilor de aici pentru a restabili ordinea în comunitate și pentru a le răspunde întrebărilor despre viață și credință. Corespondența dintre apostol și corinteni nu s-a limitat însă la cele două epistole pe care le cunoaștem. Se pare că Sf. Paul a trimis cel puțin patru epistole către comunitatea din Corint. În 1 Cor, apostolul se referă la o epistolă precedentă, care s-a pierdut și în care îi avertiza pe destinatarii ei „să nu se amestece cu desfrânații” (1 Cor 5, 9). De asemenea, corintenii înșiși i-au scris o epistolă pentru a clarifica o serie de probleme (1 Cor 7, 1). În 2 Cor, Sf. Paul face aluzie la o a treia

epistolă scrisă „cu multe lacrimi” (2 Cor 2, 3-4; 7, 8), numeroși specialiști susținând că aceasta ar putea corespunde capitolelor 10-13 din actuala epistolă 2 Cor, celelalte capitole alcătuind o a patra epistolă³.

Sf. Paul a redactat 1 Cor la Efes (1 Cor 16, 8), în primăvara anului 55 p.Chr. (aluzie la Paști în 1 Cor 5, 7 și urm.). Epistola este cea mai actuală dintre toate lucrările pauline, având drept laitmotiv celebrele cuvinte: „Toate îmi sunt permise, dar nu toate îmi sunt de folos” (1 Cor 6, 12). Situațiile concrete, trăite, și problemele practice întâlnite la Corint au oferit apostolului ocazia de a scoate în evidență adevăratele caracteristici ale vieții creștine.

Prima temă abordată este cea a dezbinărilor din comunitate (cap. 1-5), iar ultima este cea referitoare la învierea trupurilor (cap. 15). Între aceste două subiecte esențiale, Sf. Paul regroupează celelalte teme aduse în discuție de către „cei din casa Cloei” sau cei din delegația de la Corint: importanța trupului (cap. 5-6), căsătorie și celibat (cap. 7), problemele specifice mediului păgân (cap. 8-10), problemele apărute în adunările liturgice ale credincioșilor, în particular problemele legate de celebrarea Euharistiei (cap. 11-14). Așa cum observa J. Murphy-

---

³ Vezi P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 22.

O'Connor, fiecare chestiune este tratată „în mod obiectiv, cu claritate și forță, cât mai concis posibil”⁴.

Primele patru capitole din 1 Cor reflectă situația acelor creștini care cred că înțelepciunea îi face să fie „desăvârșiți” (1 Cor 2, 6), se consideră „oameni spirituali” (1 Cor 2, 15), vrednici de cinste, privindu-i cu dispreț pe ceilalți membri ai comunității care nu au atins nivelul lor de spiritualitate. „Oamenii spirituali” alcătuiau pătura înstărită și educată a comunității din Corint, cei care își permiteau din toate punctele de vedere să devină adepți ai unor speculații religioase. Deși puțini la număr, acești „înțelepți”, sosiți în comunitate după plecarea apostolului, au semănat discordie în rândul creștinilor, urmărind să acapareze puterea și să-și impună autoritatea asupra celor de condiție mai modestă.

Trebuie să notăm că, în acea perioadă, în Imperiul Roman, înțelepciunea avea un statut „internațional” și făcea referire la tot ceea ce înseamnă inteligență, cultură, competență. Grecia îi venera pe marii înțelepți și filosofi, prieteni și iubitori ai înțelepciunii. În acest mediu cultural își desfășoară Sf. Paul activitatea, fiind contemporan al lui Seneca, al stoicilor, al cinicilor și al predicatorilor itineranți. El încearcă să-i apropie pe corinteni de adevărata înțelepciune, tema predilectă a predicării sale fiind „cuvântul crucii lui Cristos” (1 Cor 1, 18).

---

⁴ J. Murphy-O'Connor, *Histoire de Paul de Tarse. Le Voyageur du Christ*, Cerf, Paris, 2008, p. 184.

Apostolul a înțeles faptul că acei „oameni spirituali” sunt sursa dezbinărilor din Corint și le-a răspuns printr-un discurs care merge la esența problemelor⁵, identificând cauza certurilor comunitare. El amintește în primul rând cultul grecilor pentru înțelepciune, vorbind despre falsa înțelepciune a lumii, adică înțelepciunea pervertită⁶. Poporul grecilor, atât de iubitor de înțelepciune, este în realitate dedat idolatriei: nebunie pentru suflet și degradare a trupului. Sf. Paul accentuează faptul că păcatul fundamental al celor din Corint este o perversiune a înțelepciunii și în această logică va opune „cuvântul crucii” „înțelepciunii cuvântului” (1 Cor 1, 17-18).

În fragmentul 1 Cor 1, 17-25 descoperim o dezvoltare teologică impresionantă, ca și cum toată istoria lui Israel și destinul popoarelor ar fi reunite și aduse de apostol la piciorul crucii lui Cristos. Crucea este cu adevărat înțelepciune manifestându-se în „nebie” și putere manifestându-se în „slăbiciune”⁷. În acest sens, P. Bony

---

⁵ *Ibidem*, p. 187.

⁶ P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997, p. 33.

⁷ Crucea lui Cristos este conținutul Evangheliei (Vestea cea Bună) sau, altfel spus, Evanghelia este „cuvântul crucii”. Acest cuvânt este o „nebie”. Însă nebunia nu înseamnă aici demență (boală psihică), ci înseamnă provocare, din moment ce crucea proclamă de fapt puterea lui Dumnezeu acolo unde înțelepciunea umană nu poate percepe decât slăbiciune și eșec. Cei care sunt mântuiți prin cruce recunosc faptul că prin această „nebie” sunt mântuiți. Vezi P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 422.

afirmă: „în Cristos răstignit, Dumnezeu este cu adevărat Dumnezeu”⁸. Grecii și iudeii pot să se întâlnească în credința creștină, fiind reconciliați prin accesul la aceeași mântuire (1 Cor 1, 24). Grecii sunt chemați de acum încolo să creadă în Fiul lui Dumnezeu cel răstignit, iudeii sunt de acum înainte chemați să-l primească pe acest Mesia dat pe mâna păgânilor.

Sf. Paul vrea să-i ferească pe corinteni de o interpretare pur intelectuală a Evangheliei. Se impune o schimbare serioasă de registru: nu este vorba doar despre a cunoaște și a stăpâni arta discursului, ci despre mântuirea prin puterea Evangheliei. Există și o „înțelepciune” a Evangheliei (1 Cor 2, 6-13). Ea nu poate fi decât o înțelepciune dată de Spirit, care ne ajută să înțelegem că evenimentul crucii lui Cristos este cheia universului și a istoriei. Apostolul le arată corintenilor o astfel de cale a înțelegerii credinței. Însă nu o poate face decât cu oameni „spirituali”, adică, în context, transformați prin Spirit (1 Cor 3, 1-3). Or, din păcate, rivalitățile dintre ei arată că sunt încă „[oameni] de carne”.

Cei care, la Corint, erau considerați a fi de origine modestă, fără putere sau cultură, își găsesc existența în Cristos, în Biserică. Este vorba despre o existență care nu are nimic legat de promovarea pe o treaptă socială anume. Din perspectiva Sf. Paul, comunitatea creștină a

---

⁸ P. Bony, *op. cit.*, p. 82.

corintenilor s-a clădit pornind de la nivelul cel mai de jos al treptelor sociale, fără a exclude pe nimeni, așa cum „Dumnezeu a ales” (1 Cor 1, 27-28). Crucea este imaginea prin excelență a harului lui Dumnezeu: ea îndepărtează orice orgoliu, invitând fiecare om să primească iubirea lui Dumnezeu manifestată în Isus Cristos⁹.

Capitolele 5 și 6 din 1 Cor aduc în discuție un caz de incest tolerat în comunitate și faptul că frații preferau să apeleze la tribunalele păgâne în cazul unui litigiu, în loc să-l rezolve între ei. Într-un oraș corupt precum Corintul, sloganul „toate îmi sunt permise” (falsă interpretare a libertății creștine) era semnul fragilității celor convertiți, care în orice moment puteau să cadă pradă tentațiilor unei lumi în care trupul nu avea nici o semnificație religioasă (concepția greacă despre corp/trup). Date fiind circumstanțele deosebit de grave, apostolul dovedește multă rigoare și pune în evidență, ca răspuns oferit corintenilor, doctrina creștină despre trup: „Trupul nu este pentru desfrânare, ci pentru Domnul și Domnul pentru trup. Iar Dumnezeu, care l-a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi prin puterea sa” (1 Cor 6, 13-14). Trupul este templul Spiritului Sfânt.

Afirmațiile Sf. Paul nu se opresc însă aici. Capitolul următor tratează despre căsătorie și feciorie. Apostolul

---

⁹ *Ibidem*, p. 85.

se declară favorabil celibatului, dar recunoaște în același timp valoarea căsătoriei, proclamând egalitatea fundamentală dintre bărbat și femeie în Cristos, insistând asupra reciprocității drepturilor și datoriilor între soți (1 Cor 7, 3-5. 10-16). În timp ce emanciparea femeii în lumea greco-romană se manifesta, mai ales în mediile aristocratice, prin relații extraconjugale și divorțuri, Sf. Paul susține indisolubilitatea căsătoriei¹⁰. Cu privire la divorț, el reamintește învățătura Mântuitorului (vezi Mc 10, 9-12), însă enunță și o părere personală despre căsătoriile mixte. Sfaturile oferite corintenilor, valabile și astăzi, sunt în același timp prudente și realiste, dovedind un simț pastoral deosebit.

Așteptând *parusía* lui Cristos și având o experiență a vieții total dăruite Evangheliei, apostolul vorbește cu fervoare despre feciorie, ca o stare pregătitoare pentru viața cerească. Nu este o condamnare a căsătoriei, ci o subliniere a faptului că fecioria este o stare de libertate, de disponibilitate în serviciul Domnului. De altfel, astăzi, mulți dintre exegeții catolici și protestanți apreciază că celibatul și căsătoria sunt două vocații la fel de nobile, în măsura în care sunt trăite în Domnul cu iubire¹¹. Exegeza fragmentelor Mt 19, 10-12 și Ef 5, 21-33 completează și clarifică această problematică.

---

¹⁰ E. Cothenet, *Saint Paul en son temps*, Cahiers Evangile nr. 26, Cerf, Paris, 1985, p. 61.

¹¹ R. E. Brown, *op. cit.*, p. 583-584.

Dezbinările dintre „cei puternici” și „cei slabi” se manifestă în comunitatea din Corint mai ales în ce privește problema controversată a cărnii de la sacrificiile pentru zeii orașului. Săpăturile arheologice desfășurate în perimetrul anticului sanctuar al lui Asklepios au scos la iveală urmele unor săli de mese unde cei veniți la templu puteau să mănânce din carnea rămasă după desfășurarea ceremoniilor în cinstea zeului¹². În unele cazuri, o parte din carne era vândută în piețele orașului. Corintenii se întrebau: un creștin poate mânca din această carne? Da, răspund „cei puternici” din comunitate, pentru că falșii zeii nu valorează nimic. Sf. Paul intervine cu o argumentare care ocupă trei capitole (1 Cor 8-10), spunându-le că observația lor este bună, însă ea ignoră pe ceilalți frați, până mai ieri păgâni, pentru care templele și zeii greci evocă o întreagă lume la care au renunțat, dar care i-ar putea tenta încă. De aici și răspunsul apostolului: să nu se ia parte la mesele religioase ale păgânilor, ci fiecare să mănânce acasă la el carnea din ofrandele de la templu. Urmează afirmația: „De aceea, dacă mâncarea îl scandalizează pe fratele meu, nu voi mânca în veci carne, ca să nu-l scandalizez pe fratele meu” (1 Cor 8, 13).

---

¹² Vezi M. Quesnel, *Où Dieu demeure-t-il à Corinthe? Éléments de topographie théologique paulinienne*, în C. Focant (sous la direction de), *Quelle maison pour Dieu?*, Cerf, Paris, 2003, p. 337.

La baza rivalităților din comunitatea corintenilor stă fascinația pe care o exercită asupra lor cunoașterea (gr. *gnósis*). Sf. Paul le vorbește despre riscurile acestei iluzii, căci „știința umflă, pe când iubirea edifică” (1 Cor 8, 1). Cel mai bun nu este cel care impresionează, ci acela care zidește. „A zidi” (gr. *oikodomeô*) este opusul lui „a distruge”. După părerea apostolului, țelul comunității creștine din Corint nu ar trebui să fie cunoașterea, în sensul dorit de „cei puternici”, ci edificarea („zidirea”), care presupune maturizarea în credință a creștinilor și contribuția fiecăruia la viața Bisericii¹³. Cunoașterea nu poate justifica o libertate care ar duce la scandalizarea „celor slabi”. Înțelegem astfel ce înseamnă a renunța la anumite drepturi individuale (sau la propriile interese) pentru binele tuturor: „Toate sunt permise, dar nu toate sunt de folos. Toate sunt permise, dar nu toate edifică. Nimeni să nu-și caute propriile interese, ci ale altuia!” (1 Cor 10, 23-24).

Amenințați de tentația idolatriei, corintenii sunt chemați să trăiască în comuniune, participând la adunarea euharistică și respectându-i pe semenii lor. În epoca Sf. Paul, celebrarea euharistică se numea „Cina Domnului”¹⁴ și se desfășura în locuințe particulare (aparținând

---

¹³ G. Bonneau, *Paul et les Corinthiens I. La première lettre*, Lumen Vitae, Bruxelles, 2004, p. 54.

¹⁴ Termenul „euharistie” nu a fost folosit înainte de secolul II p.Chr. În Noul Testament, Sf. Euharistie poartă numele de

probabil celor mai înstăriți), căci nu apăruseră încă lăcașurile de cult așa cum le știm astăzi (bisericile). Ritul euharistic presupunea și o agapă fraternă, o masă oferită tuturor ca semn al unității creștinilor.

Din păcate, la Corint, spiritul fratern nu se manifesta întotdeauna și de aceea, în cadrul adunărilor, cei bogați mâncau separat și se săturau, în timp ce săracii erau neglijați și sufereau de foame. Pentru a pune capăt acestei situații, apostolul reamintește circumstanțele instituirii ritului euharistic și îndemnul de a-l celebra cu demnitate. Textul referitor la Sf. Euharistie îi era cunoscut din Antiohia, de unde l-a preluat, acesta având origine liturgică și fiind în acord cu tradiția sinoptică: „Căci eu am primit de la Domnul ceea ce v-am transmis: că Domnul Isus, în noaptea în care era vândut, a luat pâinea și, mulțumind, a frânt-o și a zis: «Acesta este trupul meu cel care este pentru voi. Faceți aceasta în amintirea mea!». De asemenea, după cină, a luat potirul, spunând: «Acesta este potirul noului legământ în sângele meu. Faceți aceasta ori de câte ori beți în amintirea mea!». Căci ori de câte ori mâncați din pâinea aceasta și beți din potirul acesta, vestiți moartea Domnului până când va veni” (1 Cor 11, 23-26). Versetul 26 vrea să spună că cina pe care creștinii o celebrează are o legătură directă cu *parusía* lui

---

„Cina Domnului” sau „Frângerea pâinii”. Vezi amănunte la X. Léon-Dufour, *Le pain de la vie*, Seuil, Paris, 2005, p. 15-29.

Cristos. Corintenii sunt atenționați că, prin atitudinea lor, manifestă o incoerență între fapte și convingeri, lecția ce li se oferă fiind clară: nu poate exista celebrare euharistică fără fraternitate¹⁵.

În capitolele 12-14 din 1 Cor, Sf. Paul tratează problema carismelor sau a darurilor spirituale pe care le aveau unii membri ai comunității. Darurile spirituale puteau să ducă însă la îngâmfarea celor naivi și sensibili la caracterul spectaculos al unui extaz sau al vorbirii în limbi. Mai spunem că apostolul se adresează unor oameni preocupați să pună în valoare darurile lor și invidioși, în același timp, pe darurile semenilor. El nu condamnă dorința de a avea aceste daruri spirituale, ci crede că sunt necesare aici câteva repere. Toate aceste daruri vin de la același Spirit și toate sunt oferite pentru binele comunității. Carismele sunt date creștinilor pentru „a zidi”: aceasta este acțiunea Spiritului care „edifică” trupul lui Cristos (1 Cor 12, 12-31) și „fiecăruia îi este dată manifestarea Spiritului spre binele comun” (1 Cor 12, 7). Astfel, „a zidi” înseamnă a te gândi la alții și a căuta să ajungi la inima lor. Darul cel mai înalt pe care trebuie să-l construim este iubirea fraternă pentru semenii noștri.

---

¹⁵ Vezi M. Quesnel, *Saint Paul et les commencements du christianisme*, Desclée, Paris, 2008, p. 50-51.

Sf. Paul insistă asupra problemei libertății, dezbătută cu fervoare în mediul elenistic. Îi oferă însă un sens nou: spre deosebire de etica greacă sau chiar de legalismul iudaic, el afirmă în același timp libertatea creștinului și ascultarea sa față de Cristos cel viu, care aduce exigențe noi la nivel de conduită. Este o nouă etică, diferită de cea a Legii iudaice, având drept centru viața în Cristos și iubirea (gr. *agapè*), carisma prin excelență, ce invită la comuniune și unitate (1 Cor 13). Astăzi, dintr-o perspectivă creștină, libertatea înseamnă a trăi aducându-i mărire lui Dumnezeu, fiind atenți la consecințele cuvintelor noastre și faptelor noastre în raport cu cel de lângă noi, printr-un efort de discernământ. P. Debergé spune că pentru apostol „discernământul este un element fundamental al vieții creștine. El se înscrie în cadrul existenței noi a creștinului. În acest context, creștinul nu trebuie să facă abstracție de inteligența sa. Din contră, el trebuie să o pună în slujba descoperirii voinței lui Dumnezeu în viața sa și pentru viața sa”¹⁶.

Cu ocazia evenimentelor trăite la Corint, în corespondența trimisă creștinilor de aici, Sf. Paul vorbește despre rolul fundamental al misterului pascal: „Căci v-am transmis, în primul rând, ceea ce am primit și eu: Cristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, a

---

¹⁶ P. Debergé, *Saint Paul*, Source de Vie, Toulouse, 1998, p. 83.

fost înmormântat și a înviat a treia zi, după Scripturi. Și i s-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece” (1 Cor 15, 3-5). Raportarea la Scripturi scoate în evidență continuitatea istoriei mântuirii și fidelitatea lui Dumnezeu față de Alianța sa cu omul. Învierea lui Isus nu poate fi separată de cea a creștinilor. Comentând cuvintele apostolului, P. Bony observă faptul că „învierea lui Cristos (și a noastră în El) are sens în raport cu vocația omului (1 Cor 15, 20-28). În învierea sa Cristos apare ca un nou Adam, ca un nou început al umanității”¹⁷.

Dacă în 1 Cor se afirmă că învierea lui Cristos este garanția propriei noastre învieri, în 2 Cor se conturează o altă nuanță teologică: încă de acum creștinul este o creatură nouă, participând în această lume la viața nouă. Încă din acest moment, viața credincioșilor ar trebui să se orienteze spre „acela care a murit și a înviat pentru ei” (2 Cor 5, 15). Moartea și viața lui Cristos sunt întotdeauna puse în relație cu efectele lor actuale asupra apostolului, asupra comunității sau asupra creștinilor¹⁸.

Nu întâmplător 2 Cor (redactată spre anul 56 p.Chr.) este numită „epistola apostolatului”. Textul ei ne spune că la Corint au apărut noi probleme din cauza unor

---

¹⁷ P. Bony, *op. cit.*, p. 61.

¹⁸ *Vezi Nouveau Testament. Traduction Oecuménique de la Bible (TOB), édition intégrale*, Cerf – Société Biblique Française, Paris, 1989, p. 521.

misionari străini iudaizanți care au încercat să distrugă prestigiul Sf. Paul. De aceea epistola se prezintă ca o scriere cu un caracter combativ, apostolul apărându-se cu fermitate în fața atacurilor diverșilor adversari, făcând o legătură între evenimentele vieții și prezența activă a Domnului, fără a separa deci viața de credință.

Răspunzând contestatarilor, Sf. Paul spune că nu este traficant al Cuvântului lui Dumnezeu, așa cum procedează unii. Evanghelia sa nu este contrafăcută și nici interesată din punct de vedere financiar (2 Cor 2, 17). Competența sa nu vine de la el, ci de la Dumnezeu, care a făcut din el un ministru al Noii Alianțe: aceasta se vede în însuși faptul că a înființat comunitatea creștină din Corint și de aceea apostolul nu mai are nevoie de o altă „scrisoare de recomandare” (2 Cor 3, 1-3). Rezultatul activității sale misionare este acum vizibil în viața tuturor: transformarea inimilor¹⁹.

Sf. Paul compară alianța încheiată altădată prin Moise cu „Noua Alianță” (gr. *kainè diathèkè*). Este pentru prima dată când alianța încheiată prin Moise este numită „Vechea Alianță” (gr. *hè palaia diathèkè*) și cărțile sfinte ale iudaismului sunt desemnate prin expresia „Vechiul Testament” (2 Cor 3, 14). Dumnezeu lucrează de acum înainte în inimile oamenilor, Noua Alianță nu mai este

---

¹⁹ P. Bony, *op. cit.*, p. 98.

încremenită într-o literă, așa cum era Vechea Alianță, căci Spiritul este cel care dă viață (2 Cor 3, 6).

Diferența dintre Vechea și Noua Alianță este ilustrată prin intermediul imaginii vălului lui Moise (Ex 34, 29-35). Apostolul consideră că acest văl este un simbol al unei „întunecări” („o vedere incompletă”). E necesar Spiritul lui Cristos (2 Cor 3, 17) pentru ca vălul să dispară, astfel încât revelația să ajungă la completa ei dezvoltare și credinciosul să ajungă la libertatea deplină despre care se va vorbi în Epistola către galateni (Gal 5, 1-13). Vechiul Testament este interpretat în lumina învățăturii lui Cristos.

Începând cu 2 Cor 4, 7 apare o nouă idee: misiunea Noii Alianțe este o comoară, dar o comoară „în vase de lut”. Fragilitatea omului, modelat din lut, purtător al suflării lui Dumnezeu, face să iasă în evidență puterea lui Dumnezeu care este prezentă și sprijină misiunea apostolică. Cei care răspândesc mesajul Evangheliei, deși loviți, nu sunt striviți. Într-o enumerare retorică, patru antiteze (care amintesc luptele duse de gladiatori) vorbesc despre riscurile pe care Sf. Paul și le asumă alături de colaboratorii săi. Ei sunt de fiecare dată în pericole extreme și cu toate acestea reușesc să iasă învingători. Această situație de risc este expresia misterului lui Isus mort și totuși viu²⁰. În mijlocul umilințelor de tot soiul și

---

²⁰ *Ibidem*, p. 99.

al greutăților pe care le înfruntă, apostolii își găsesc demnitatea, viața, bucuria și adevărata bogăție pe care ei o oferă lumii: „ca niște săraci, deși îmbogățim pe mulți” (2 Cor 6, 10).

Apostolul îi înfruntă pe cei numiți în mod ironic „superapostoli”, de fapt „pseudoapostoli” iudaizanți, folosindu-se de criticile lor, întorcându-le împotriva lor. Ei își atribuie munca de apostolat făcută de Sf. Paul, primul care a fost prezent în calitate de misionar la Corint. În comparație cu stilul lor „prestigios”, opunându-se acestuia, Sf. Paul revendică adevărata figură a misionarului, dându-se drept exemplu: o manifestare a puterii lui Dumnezeu în „slăbiciunea” umană a apostolului. Crucea devine și aici criteriul autenticității misiunii apostolice²¹. Sf. Paul își întreabă adversarii din Corint: cine se poate mândri și cu ce ?

Apostolul arată că nu este cu nimic inferior față de misionarii iudaizanți. Aceștia, asemenea filosofilor și poezilor vremii, primeau stipendii din partea aristocraților orașului, după obiceiul epocii. Cu alte cuvinte, erau întreținuți de corintenii creștini care îi ascultau cu plăcere. Spre deosebire de ei, Sf. Paul nu a procedat așa. Nu a devenit o povară pentru nimeni. Când a avut nevoie de ajutor financiar a apelat la cei din Macedonia (2 Cor 11, 7-11). El atrage atenția asupra unui fapt important:

---

²¹ *Ibidem*, p. 93.

activitatea misionară nu trebuie să aibă drept scop câștigul financiar, nu trebuie să caute prestigiul. Aici este vorba despre slujirea aproapelui, despre iubire (v. 11). În acest sens, argumentele pe care apostolul le aduce corintenilor au o forță de convingere deosebită²².

Pornind de la ideea că întrajutorarea este un semn de comuniune profundă, care se manifestă dincolo de diferențele specifice fiecărei comunități, Sf. Paul propune o colectă în favoarea Bisericii din Ierusalim (2 Cor 8-9). Cu această ocazie, el dezvoltă o teologie a unității, gândindu-se la prăpastia care s-ar putea deschide între iudeo-creștini și creștinii proveniți din păgânism, exemplul dezbinărilor din comunitatea corintenilor fiind îngrijorător. Trebuie să notăm că îndemnul apostolului adresat corintenilor în vederea susținerii colectei se bazează pe un argument cristologic: „căci voi cunoașteți harul Domnului nostru Isus Cristos, care, pentru voi, deși era bogat, s-a făcut sărac pentru ca, prin sărăcia lui, voi să vă îmbogățiți” (2 Cor 8, 9). Se pune accentul pe o idee frecvent întâlnită în Noul Testament: noi nu suntem decât administratorii banilor pe care îi avem și cea mai bună modalitate de a-i folosi este aceea de a-i ajuta pe cei aflați în dificultate²³. Sf. Paul nu cere nimănui, nici corintenilor, să sărăcească, ci să ofere din ceea ce au în surplus.

---

²² Vezi C. Focant, D. Marguerat (sous la direction de), *op. cit.*, p. 804.

²³ *Ibidem*, p. 796.

Sorin Marțian

Nu este vorba despre a dăruia din amabilitate, ci despre a urma exemplul lui Cristos, modelul iubirii sale nemărginite pentru oameni.

VIII. Adevărații urmași ai lui Avraam (Epistola către galateni)

Deși anumite aspecte privitoare la viața comunităților creștine din Galatia par a fi destul de enigmatice, specialiștii au încercat să înțeleagă profilul destinatarilor unei epistole pauline celebre. Galatenii (popor celtic al cărui nume vine din gr. *Galátai*, adică „gali”) au emigrat în sec. III a.Chr. din Galia în Asia Mică și s-au stabilit în regiunea Ancyrei, actuala Ankara. Mai târziu, teritoriul locuit de ei, Galatia, a devenit provincie romană. În timpul Sf. Paul, provincia a crescut considerabil, numele Galatia fiind dat regiunii care cuprinde vechiul regat al Galatiei sau Galatia de Nord¹.

Cu ocazia primei sale călătorii misionare, apostolul a evanghelizat Pisidia și Licaonia (Fap 13-14). Apoi, a

---

¹ Vezi W. Harrington, *op. cit.*, p. 799.

trecut de două ori prin Galatia de Nord, în perioada celei de-a doua călătorii misionare și a celei de-a treia (Fap 16, 6 și 18, 23). Dată fiind ambiguitatea termenului „Galatia”, în urma unor îndelungate dezbateri lansate încă din sec. XIX, exegeții au ajuns astăzi la ipoteza potrivit căreia galatenii destinatari ai epistolei sunt locuitorii Galatiei de Nord. Cealaltă ipoteză, care îi are în vedere pe locuitorii Pisidiei și ai Licaoniei (Galatia de Sud), nu se bazează pe argumente concludente.

Preocupat fiind de soarta comunităților pe care le-a înființat, Sf. Paul a trimis o epistolă creștinilor din Galatia (Gal 1, 2; 3, 1) în momentul în care a intervenit o criză („criza din Galatia”), adică în perioada anilor 56-57 p.Chr.², în timpul șederii sale la Efes, cu șase luni înainte de a scrie Epistola către romani. Comunitățile din Galatia cunoșteau grele tulburări provocate de predicatorii iudaizanți sosiți aici din alte părți, care contestau autoritatea apostolului, dorind să le impună creștinilor proveniți din păgâni respectarea anumitor practici iudaice bazate pe Legea lui Moise (ebr. *Torah*), considerând că acestea sunt singurele în măsură să le ofere posibilitatea de a deveni și ei fii ai lui Avraam, moștenitori ai făgăduințelor lui Dumnezeu. Or, aceste idei erau contrare doctrinei pauline.

---

² C. Focant, D. Marguerat (sous la direction de), *op. cit.*, p. 815.

Criza serioasă care îl obligă pe apostol să intervină atât de prompt nu este un incident local, ci un moment crucial în evoluția comunităților creștine care provin din rândurile păgânilor. Ele au ales în mod decisiv să fie credincioase adevărului Evangheliei lui Isus Cristos. Fiind influențați de adversarii Sf. Paul, galatenii nu văd de ce credința lor ar fi compromisă dacă circumciziunea ar deveni o condiție a mântuirii creștinului. Pentru a-i aduce pe calea cea bună, apostolul se dăruiește total misiunii sale, plin de afecțiune și de profundă dragoste pentru Cristos. Argumentarea biblică pe care o etalează în epistolă se bazează pe „gestul” lui Avraam, pentru că predicatorii iudaizanți aduc și ei în discuție tipologia patriarhilor.

Încă din primele rânduri, textul ne arată că Sf. Paul dorește să pună în lumină propria misiune de apostol și mesajul „Evangheliei” sale: nu există mântuire decât în Isus Cristos. Din moment ce Legea a avut un caracter provizoriu, Cristos e acum singurul mediator, practicile iudaice fiind depășite. În ce privește chemarea sa și misiunea primită, apostolul vorbește despre faptul că a fost trimis să predice păgânilor (Gal 1, 16), mesajul său având un caracter universal. Doar o intervenție divină ar putea să explice faptul că persecutorul de odinioară al Bisericii și-a schimbat în mod radical viața după evenimentul petrecut pe drumul Damascului. Misiunea sa

vine numai de la Dumnezeu, nu de la oameni, iar Iacob, Chefa și Ioan (responsabilii Bisericii) au aprobat apostolatul lui în rândul păgânilor (Gal 2, 9-10).

Cu scopul de a stabili validitatea și logica „Evangheliei” sale, Sf. Paul invocă discuția cu Chefa (Sf. Petru) de la Antiohia (Gal 2, 11-14)³. Această controversă reprezintă o introducere la expunerea teologică din versetele următoare în care găsim învățătura de bază a epistolei. Textul din Gal 2, 15-21 se împarte în două secțiuni: versetele 15-17 sunt scrise în registrul pluralului „noi”, ca și cum apostolul ar continua discuția sa cu Sf. Petru, exprimând un acord comun asupra elementelor esențiale ale credinței; începând cu versetul 18, Sf. Paul vorbește în nume personal („eu”), din perspectiva propriei experiențe de credință⁴.

În Gal 2, 16 este anunțată teza: „Știind că omul nu este justificat din faptele Legii, ci doar prin credința în Isus Cristos, am crezut și noi în Isus Cristos ca să fim justificați prin credința în Cristos, și nu prin faptele Legii, pentru că nimeni nu va fi justificat prin faptele

---

³ Probabil că acest incident s-a stins, având drept concluzie cele relatate în Gal 2, 9. Amănunte la A. Méhat, «*Quand Kèphas vint à Antioche...*» *que s'est-il passé entre Pierre et Paul?*, în L&V, XXXVIII, 192, 1989, p. 29-43.

⁴ Despre structura și teologia textului din Gal 2, 15-21 vezi E. Cothenet, *L'épître aux Galates*, Cahiers Evangile nr. 34, Cerf, Paris, 1980, p. 24-27.

Legii". Verbul „a justifica” (gr. *dikaioûn*, la pasiv), cu varianta de traducere „a îndreptăți”, semnifică a acorda darul justiției (dreptății), în sensul unei reîmpăcări, în sensul iertării păcatelor și ispășirii, datorită morții și Învierii lui Cristos. Cu alte cuvinte, pasivul verbului *dikaioûn* exprimă aspectul juridic a ceea ce numai bună-voința divină poate împlini pentru omenire ca rezultat al credinței. Teza din Gal 2, 16 este dezvoltată în două etape succesive⁵: Gal 3, 6-14 și Gal 3, 15 – 4, 7. Capitolele 3 și 4 sunt dominate de figura lui Avraam și a descendentului său, moștenitor al promisiunii, Cristos. Sf. Paul recurge la Scripturi, văzând în Vechiul Testament pregătirea Noului Testament și insistând asupra unor pasaje semnificative, cum sunt cele referitoare la Avraam, om al credinței și al promisiunii.

Scripturile atestă faptul că Avraam a fost justificat prin credință și nu prin fapte (Gal 3, 6). Cei care practică Legea sunt sub blestem pentru că sunt obligați să o împlinească în întregime (Gal 3, 10). Pentru cel care crede, Cristos a luat asupra sa blestemul Legii astfel încât binecuvântarea lui Avraam să se reverse peste popoare (Gal 3, 13-14). În economia mântuirii, Legea reprezintă o etapă tranzitorie și imperfectă, fiind văzută ca un pedagog (Gal 3, 24), după modelul lumii antice: sclavul

---

⁵ P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004, p. 415.

care îi educa pe copiii din familiile bune și al cărui rol important era, totuși, provizoriu. Apostolul consideră că Legea este un pedagog pentru perioada copilăriei, iar a fi supus Legii înseamnă a trăi ca într-o captivitate (Gal 3, 23). În Cristos a venit însă eliberarea și nu mai există vreun motiv de a fi supus acestui pedagog sau de a face să dureze această captivitate⁶. Creștinul este așadar eliberat de sub jugul Legii: „Pentru libertate ne-a eliberat Cristos. Așadar, rămâneți tari și nu luați din nou jugul sclaviei!” (Gal 5, 1).

Binecuvântările promise lui Avraam nu se refereau la un popor anume, ci la toate națiunile (Gen 12, 3). De aici înțelegem că nu suntem fii ai lui Avraam prin descendență de trup, ci prin credință. Sf. Paul afirmă că „descendentul” lui Avraam (cuvântul este la singular în text) este Cristos (Gal 3, 16). Avraam avea deja credința înainte de a fi dată Legea lui Moise (care a venit 430 de ani mai târziu, vezi Gal 3, 17) și înainte de circumciziune (Gen 17, 10 și următoarele). Promisiunile făcute lui Avraam reprezintă un „testament” solemn, testamentul lui Dumnezeu, care nu poate fi modificat de nici o altă dispoziție ulterioară.

Expunerea doctrinară a epistolei se încheie cu o alegorie (Gal 4, 21-31) care ne apropie din nou de Vechiul

---

⁶ Vezi M. Quesnel, *Saint Paul et les commencements du christianisme*, Desclée, Paris, 2008, p. 91.

Testament (Gen 21), punând în antiteză două personaje: Agar și Sara. Sclava Agar și fiul ei Ismael reprezintă poporul lui Israel, în timp ce Sara, femeia liberă, și Isaac, fiu al promisiunii, sunt imaginea noului popor al lui Dumnezeu. Vechiul Testament aduce astfel o mărturie în favoarea ideii pauline potrivit căreia în Cristos domnește noua libertate a lui Dumnezeu. Gândirea apostolului se clarifică prin exortația care urmează (Gal 5,1-6,10) și care dezvoltă tema libertății creștinului⁷. Libertatea creștină nu înseamnă anarhie, ci viață în iubire prin slujirea aproapelui. Această viață în libertate este viața întru Spirit. Dacă citim pasajul Gal 5, 16-25, care se referă la „faptele trupului” și la „rodul Spiritului”, ne dăm seama că nu este vorba aici despre un program impus, ci despre o schimbare care vine în mod spontan din inima credinciosului, nemaifiind nevoie de constrângere sau de răsplată, nemaifiind necesară Legea.

---

⁷ Amănunte la A. George, *L'Évangile de Paul*, Équipes Enseignantes, Paris, 1963, p. 92.

IX. Evanghelia mântuirii

(Epistola către romani)

În cadrul corespondenței pauline, Epistola către romani apare drept o lucrare surprinzătoare prin dezvoltările ei doctrinare și structură. Caracterul ei didactic iese în evidență, alături de stilul personal de a gândi al apostolului. Profunzimea mesajului cere cititorului atenție și capacitate de reflecție. Acest text a avut un statut privilegiat în istoria exegezei, fiind comentat de Origene (185-254), Sf. Ioan Crisostomul (345-407), Sf. Augustin (354-430), Sf. Ioan Damaschinul (650-749), Sf. Toma de Aquino (1225-1274) etc. A jucat însă un rol decisiv în secolul XVI, la începuturile Reformei. Din perspectiva multor teologi și istorici, comentariul lui M. Luther (1483-1546) la Epistola către romani (1516) a fost chiar punctul de plecare al Reformei¹. Dacă epistola a

---

¹ Teologia lui M. Luther s-a cristalizat pornind de la o experiență personală de credință. În atmosfera unui secol marcat de frica dramatică în fața mâniei lui Dumnezeu, promovatorul Reformei

influențat profund protestantismul, ea nu și-a pierdut niciodată locul important în teologia catolică sau în cea ortodoxă.

Epistola către romani și-a lăsat amprenta asupra gândirii creștine occidentale. Relațiile dintre catolici și protestanți au fost destul de tensionate chiar și după încetarea războaielor religioase. O perspectivă nouă a apărut însă în perioada Conciliului Vatican II (1962-1965), prin intermediul mișcării ecumenice. Alături de alte demersuri lansate pe plan eclezial și pastoral, promovarea unității tuturor creștinilor a avut ca punct de plecare textul Epistolei către romani. Începând din anul 1967, a fost elaborată așa-numita *Traduction Oecuménique de la Bible (TOB)*, o traducere ecumenică a Sfintei Scripturi. Prima carte tradusă a fost Epistola către romani, căci ea ar fi putut reprezenta un test pentru traducătorii și exegeții catolici, ortodocși și protestanți. Dacă epistola putea fi prezentată într-o versiune unanim acceptată, restul cărților biblice nu ar mai fi pus probleme deosebite traducătorilor. Așa s-a și întâmplat. Echipa

---

a considerat că mijloacele de mântuire prin și în Biserică presupun niște condiții ce păreau a fi imposibil de atins. Răspunsul liniștitor a venit dinspre textul Epistolei către romani. În opinia lui Luther, lectura și exegeza acestui text ar duce la concluzia că omul se mântuiește „numai prin credință”. Vezi J. Ratzinger, *Jusqu'où porte le consensus sur la doctrine de la justification?*, în RCIC, XXVI, 5, 2001, p. 45.

redacțională a publicat un text tradus și comentat al epistolei, acceptat de toate confesiunile creștine. Pe când odinioară Epistola către romani a fost subiectul unor interpretări teologice partizane, care au motivat chiar și conflicte interconfesionale, astăzi ea a devenit textul reîmpăcării tuturor creștinilor².

Originile Bisericii din Roma nu sunt cunoscute în întregime. Datele pe care le avem indică faptul că primii creștini din capitală au venit din provinciile orientale ale imperiului. Este vorba probabil despre emigranți aparținând noii religii, mulți dintre ei fiind evrei sau prozeliti convertiți la auzirea predicii Sf. Petru în ziua de Rusalii (Fap 2, 10). Din epistolă aflăm că Biserica romană era alcătuită din credincioși veniți dintre neamuri (Rom 1, 6; 1, 13; 11, 13) și din iudeo-creștini (Rom 2, 17 – 3, 8; 3, 21-31; 4, 1; 6, 1 – 7, 6 etc.). Nu există mărturii care să vorbească în mod clar despre vreun apostol cu rol de fondator al comunității creștine din Roma³. Probabil că apariția acesteia nu a fost rodul unei misiuni organizate.

La momentul scrierii epistolei, Sf. Paul nu vizitase încă celebrul oraș (Rom 1, 9-15; 15, 20-32). Își făcuse planuri să călătorească în Occident și să ajungă în Spania. Cu ocazia acestui drum ar fi dorit să treacă prin

---

² *Nouveau Testament. Traduction Oecuménique de la Bible (TOB), édition intégrale*, Cerf-Société Biblique Française, Paris, 1989, p. 436.

³ C. Focant, D. Marguerat (sous la direction de), *op. cit.*, p. 640.

Roma și să vadă comunitatea creștină de aici, importantă pentru răspândirea Evangheliei. În pregătirea venirii sale în capitala Imperiului Roman, apostolul trimite epistola spre sfârșitul călătoriei pentru colecta de la Corint, adică în primăvara anului 57 p.Chr. sau chiar mai târziu. Îi cunoștea pe câțiva frați din comunitatea romană (Rom 16) și dorea ca prin intermediul epistolei să le prezinte principalele orientări ale gândirii sale teologice. În mod sigur, Sf. Paul nu răspunde aici unor întrebări puse în avans de către destinatarii epistolei, cum a fost cazul în 1 Cor, și nici nu încearcă să redreseze o situație delicată, cum a fost cea din Galatia. Apostolul este convins că membrii comunității creștine din Roma vor să-l asculte și astfel adaptează situației lor marile idei care s-au cristalizat pe durata activității sale misionare⁴.

Deja în Epistola către galateni Sf. Paul a anunțat o teză: singura cale spre mântuire este credința în Isus Cristos. Ea a fost însă argumentată într-o atmosferă polemică, tensionată. El dorește să reia acum expunerea cu un ton mai calm și relaxat. Chiar dacă epistola prezintă meditațiile sale misionare despre mântuirea oferită tuturor oamenilor, nu putem vorbi despre textul ei ca și cum ar fi un compendiu al întregii doctrine creștine. Ar fi greșit să susținem că epistola este o sinteză

---

⁴ Vezi É. Trocmé, *L'Épître aux Romains et la méthode missionnaire de l'apôtre Paul*, în *NTS*, 7, 1961, p. 149.

a teologiei pauline, elaborată după ani mulți de apostolat. Lipsesc din ea câteva teme teologice semnificative. Reformatorii secolului XVI, care considerau epistola un sumar al doctrinei creștine, au exagerat în acest sens.

Specialiștii recunosc în epistolă existența unui plan structurat, care urmează în linii mari modelul retoricii greco-romane. Plecând de la constatările exegeților și consensul lor privitor la secțiunile mari ale epistolei, M. Quesnel a propus următorul plan: a) Rom 1, 1-7: adresa epistolei; b) Rom 1,18 - 8, 39: partea dogmatică; c) Rom 9 -11: mântuirea lui Israel; d) Rom 12, 1 - 15, 13: partea morală; e) Rom 15, 14 - 16, 27: epilogul⁵.

Tema epistolei este expusă în mod concis la începutul secțiunii dogmatice: „De fapt, eu nu mă rușinez de evanghelie, căci ea este puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea oricărui [om] care crede, mai întâi a iudeului și [apoi] a grecului” (Rom 1, 16). Următoarele capitole aprofundează sensul acestei afirmații. Sf. Paul scoate în evidență semnificația importantă a istoriei lui Isus. El arată că justificarea (îndreptățirea) prin credință îi eliberează pe oameni de eforturile epuizante depuse pentru a-și asigura ei înșiși justificarea, cerând-o de la idoli sau de la adevăratul Dumnezeu, dar prin recurgerea la o lege care i-ar putea justifica (îndreptăți). Or,

---

⁵ M. Quesnel, *Saint Paul et les commencements du christianisme*, Desclée, Paris, 2008, p. 66.

după opinia apostolului, promisiunea eliberării definitive în Cristos eliberează energiile umane de sub robia păcatului, oferind o iubire creatoare, pusă în serviciul construirii istoriei, căreia i se oferă un sens.

Primele capitole ale epistolei ne vorbesc despre modalitatea prin care omul devine sclav al păcatului. Sf. Paul zugrăvește un tablou sumbru al umanității păcătoase (iudei și păgâni), umanitate aflată sub „mânia lui Dumnezeu”. Apostolul subliniază incapacitatea omului de a se elibera de sclavia păcatului, fie prin resursele inteligenței sale (păgânii), fie prin practicarea Legii (iudeii). Și atunci cum este posibilă mântuirea? Prin inițiativa lui Dumnezeu. „Acum însă, dreptatea lui Dumnezeu s-a revelat în afara Legii, fiind mărturisită de Lege și de Profeți, acea dreptate a lui Dumnezeu care [vine] prin credința în Isus Cristos pentru toți aceia care cred, căci nu este deosebire. De fapt, toți au păcătuit și sunt lipsiți de gloria lui Dumnezeu, dar sunt justificați în mod gratuit prin harul lui, prin răscumpărarea în Cristos Isus” (Rom 3, 21-24). Credința consistă în a recunoaște și a accepta acest dar generos. Aceeași credință este cerută atât iudeilor, cât și păgânilor⁶.

Sf. Paul demonstrează că nu putem primi justificarea prin observarea Legii. De la regimul Legii am trecut

---

⁶ Vezi J. Murphy-O'Connor, *Histoire de Paul de Tarse. Le Voyageur du Christ*, Cerf, Paris, 2008, p. 229.

la cel al harului. Legea nu numai că nu este necesară pentru mântuire, ci, mai mult, a ne pune încrederea în ea înseamnă a renunța la mântuire. Unde trebuie căutată aceasta? Apostolul răspunde: „noi credem că omul este justificat prin credință, fără faptele Legii” (Rom 3, 28). Versetul a devenit celebru, deschizând drumul unor interpretări divergente în perioada Reformei și constituind tema dezbaterilor din cadrul unei sesiuni a Conciliului Tridentin (în 1547). Provocarea a lansat-o M. Luther la Wartburg, în 1521, când lucra la propria versiune a Sf. Scripturi. Traducând în germană versetul 28, el a adăugat cuvântul „numai”, folosind astfel formula „numai prin credință” (germ. *allein durch Glauben*; lat. *sola fide* sau *per solam fidem*). Teologii epocii l-au acuzat că, pentru a-și susține propriile idei, a intervenit în textul biblic prin modificarea lui. Astăzi, la o analiză obiectivă a evenimentelor de atunci, se impune o constatare importantă, prezentată succint de S. Lyonnet: „nu atât formula (lui Luther) pune probleme, cât interpretarea pe care i-au dat-o ulterior protestanții”⁷.

În fapt, M. Luther a condamnat practicile timpului său (indulgențele, pelerinajele, voturile monastice etc.) care, în opinia lui, îngreădeau viața creștină și o îndepartau de esențial. Este vorba despre o critică adusă

---

⁷ S. Lyonnet, *Études sur l'épître aux Romains*, Analecta Biblica 120, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma, 2003, p. 118.

Evului Mediu occidental și scolastici. Ținând seama de contextul istoric, probabil că avem de-a face aici cu o atitudine născută dintr-o percepție subiectivă⁸. În ce măsură a rămas inițiatorul Reformei fidel gândirii pauline?

Sf. Paul vrea să spună că justificarea prin credință nu desființează Legea și faptele ei, ci le pune într-o altă lumină. Pentru apostol, justificarea nu e un simplu act de achitare. Ea înseamnă deschidere spre o nouă viață în Spiritul Sfânt (Rom 8). În Spiritul Sfânt, credinciosul justificat trebuie să trăiască altfel, căci singura care contează este „credința care lucrează prin iubire” (Gal 5, 6; Rom 13, 10). În câteva cuvinte, P. Debergé a exprimat esența gândirii pauline: „dacă faptele nu contribuie la justificare, justificarea este cea care pune în evidență faptele care izvorăsc din iubire”⁹. Astfel se explică afirmația Sf. Paul potrivit căreia omul va fi judecat după faptele sale (Rom 2, 5-6.16). Apostolul nu se contrazice. El nu înțelege să excludă faptele după justificare, ci vorbește despre acestea în toate epistolele sale. În numeroase texte, el unește credința și faptele (Gal 5, 6; Ef 2, 8-10; 1 Cor 15, 10)¹⁰.

---

⁸ Subiectul este tratat de Y. Congar, *Comment Luther devint Luther*, în *L&V*, XXXI, 158, 1982, p. 80.

⁹ P. Debergé, *Saint Paul*, Source de Vie, Toulouse, 1998, p. 82.

¹⁰ Despre fapte, ca roade ale credinței, vorbește și Sf. Iacob: „Ce folos, frații mei, dacă cineva spune că are credință, dar nu are fapte; oare poate credința să-l mântuiască?” (Iac 2, 14).

Pentru a fi dreaptă, judecata lui Dumnezeu trebuie să fie una și aceeași pentru toți. Ea nu poate avea drept criteriu Legea (cu faptele ei: prescripțiile iudaice) pentru că aceasta nu a fost dată tuturor. Acum, credința este criteriul întregii umanități (Rom 3, 29-30). Putem înțelege aparentele contradicții care intervin atunci când Sf. Paul vorbește despre Lege, când la modul pozitiv, când negativ. Aceste contradicții vin din faptul că Legea este o etapă provizorie a planului lui Dumnezeu de mântuire. Ea este bună pentru omul „imatur” încă (Gal 4, 1-7), dar ea devine rea când omul se atașează de ea și o valorizează pentru ea însăși.

Pentru a se sprijini pe Sf. Scriptură, apostolul revine la persoana lui Avraam, recurgând la textul din Gen 15, 6. Avraam este credinciosul model: nu el l-a ales pe Dumnezeu, ci Dumnezeu l-a ales pe el. Credința lui Avraam nu este o „faptă”, cum ar fi o activitate care ar merita un salariu. Credința sa se sprijină pe o promisiune, nu pe un contract cu Dumnezeu. Promisiunea primită de Avraam este o promisiune făcută oricărui om. Omul este justificat „prin credință, ca să fie din har și ca promisiunea să rămână sigură pentru toată descendența: nu numai pentru cel care [provine] din Lege, ci și pentru cel care [provine] din credința lui Abraham, care este părintele nostru, al tuturor” (Rom 4, 16). Astfel, toți credincioșii, indiferent de origine și etnie, se regăsesc integrați în descendența lui Avraam¹¹.

---

¹¹ Vezi P. Bony, *op. cit.*, p. 176.

Scopul capitolului 5 al epistolei este acela de a preciza în ce mod este legată de Isus Cristos credința justificatoare. Prin credință avem deschisă calea spre har, căci Dumnezeu, trimițându-l pe Fiul său, ne-a împăcat cu el și ne-a dat iubirea prin Spiritul său (Rom 5, 1-11). Sf. Paul duce mai departe argumentarea, punând în opoziție două economii, cea a păcatului și cea a harului, stabilind o paralelă între Adam și Cristos, arătând superioritatea lui Cristos față de Adam. El spune că prin neascultarea unuia (Adam) mulțimea oamenilor a devenit păcătoasă, pentru a adăuga repede că prin ascultarea unuia (Isus) mulțimea a devenit „dreaptă” (Rom 5, 19). Intervenția Legii lui Moise a întărit dominația păcatului, dar „unde s-a înmulțit păcatul, s-a revărsat cu prisosință harul” (Rom 5, 20). Victoria harului se produce în locul în care păcatul și-a arătat puterea. Secretul victoriei harului este iubirea lui Dumnezeu.

Capitolele 6-8 ale epistolei dezvoltă fragmentul Rom 5, 1-11, punând în evidență faptul că realitățile existenței oricărui om sunt păcatul, moartea, Legea și trupul¹²: „Cât timp eram în trup, patimile păcatelor [trezite] prin Lege lucrau în membrele noastre ca să aducă roade pentru moarte” (Rom 7, 5). Credincioșii au depășit aceste realități prin Botez, dar în același timp aceste realități fac

---

¹² Am urmat aici explicațiile lui J. Murphy-O'Connor, *Histoire de Paul de Tarse. Le Voyageur du Christ*, Cerf, Paris, 2008, p. 230.

parte din lupta pe care creștinul o duce pentru a fi asemenea lui Cristos: „Dumnezeu l-a trimis pe Fiul său într-un trup asemănător cu cel al păcatului, iar cât privește păcatul, a condamnat păcatul în trup” (Rom 8, 3). Pentru creștini victoria lui Cristos este o victorie de principiu, pe care aceștia trebuie să o transpună în realitate cu ajutorul Spiritului Sfânt.

Arătându-le oamenilor incapacitatea lor de a pune în practică bunele lor intenții și aspirații, Legea îi aduce într-o stare de disperare, instaurând o ruptură teribilă: „Căci știu ce fac: nu săvârșesc ceea ce vreau, ci fac ceea ce urăsc. Deci, dacă fac ceea ce nu vreau, recunosc că Legea este bună. Acum însă nu eu fac acestea, ci păcatul care locuiește în mine. Știu dar că în mine, în trupul meu, nu locuiește nimic bun, pentru că voința este prezentă, dar [puterea] de a împlini binele nu. Căci nu fac binele pe care îl vreau, ci săvârșesc răul pe care nu-l vreau” (Rom 7, 15-19). În fața acestui conflict sufletesc, ce tulbură și astăzi conștiințele, credincioșii nu vor găsi rezolvarea prin practicarea unei „legi” (oricât de apropiată de perfecțiune), ci numai prin legătura mereu reînnoită cu Spiritul pe care li-l oferă Cristos. Înțelegem astfel mai bine cuvintele apostolului de la sfârșitul capitolului 7: „Om nefericit ce sunt! Cine mă va elibera de acest trup al morții? Dar mulțumiri fie [aduse] lui Dumnezeu prin Isus Cristos, Domnul nostru!” (Rom 7, 24-25).

Începutul capitolului 8 vine cu o schimbare de registru. Sf. Paul vorbește acum despre „cei care sunt în Cristos Isus” și pentru care nu există „condamnare”. Păcatul este „condamnat”, nu noi. Păcatul este „condamnat” în sensul că domnia lui s-a sfârșit. Spiritul Sfânt este cel care îi conduce pe creștini. În Spiritul Sfânt viața omului capătă altă logică. Este o viață care va duce în mod sigur la înviere (Rom 8, 5-11). Este o cale spre moștenirea destinată fiilor lui Dumnezeu (Rom 8, 12-17). Prin intermediul unui adevărat cântec al speranței creștine, apostolul afirmă că suferințele credincioșilor nu sunt un handicap, ci ele asigură o comuniune adevărată cu Cristos¹³. Această speranță este deplină pentru că „nici înălțimile, nici adâncurile și nici vreo altă creatură nu va putea să ne despartă de iubirea lui Dumnezeu care este în Cristos Isus, Domnul nostru” (Rom 8, 39).

Sf. Paul vede în justificarea prin credință posibilitatea de a îndepărta orice discriminare între oameni. De aici și argumentarea din Rom 1-8: accesul la justificare este permis oricărei persoane, fără părtinire. Totuși, Israel rămâne primul și ultimul invitat în virtutea vocației sale de popor ales de Dumnezeu (Rom 9-11). Departe de a fi doar niște fragmente adăugate mai târziu textului epistolei, capitolele 9-11 constituie un element

---

¹³ P. Bony, *op. cit.*, p. 182.

esențial al argumentării pauline, oferind răspuns unei întrebări teologice fundamentale: care va fi soarta evreilor?

Împreună cu S. Lyonnet putem afirma că Israel, asemenea păgânilor, va trebui să conștientizeze „infidelitatea” sa și să recunoască în mod umil că are nevoie de îndurarea lui Dumnezeu¹⁴: „Căci Dumnezeu i-a închis pe toți în neascultare ca să se îndure de toți” (Rom 11, 32). Evreii se vor putea mântui numai prin acceptarea lui Cristos. Însă aici intervine un paradox: tocmai pentru că evreii au refuzat Evanghelia, celelalte neamuri au ajuns la credință. Apostolul le spune creștinilor din toate timpurile că trebuie să privească spre Israel cu respect, căci este poporul fără de care omenirea nu ar fi cunoscut și primit niciodată îndurarea lui Dumnezeu¹⁵. Constituți într-un nou popor, creștinii trebuie să rămână recunoscători pentru că au fost altoiți pe trunchiul poporului ales. A păstra vie amintirea faptului că evreii și celelalte neamuri au împreună un loc în planul lui Dumnezeu este o dovadă de umilință, o atitudine necesară vieții Bisericii.

---

¹⁴ Vezi S. Lyonnet, *op. cit.*, p. 268.

¹⁵ Această temă este aprofundată de J.-N. Aletti, *Paul et Israël d'après Rm 9-11*, în *L&V*, XLVIII, 242, 1999, p. 27-36 (vezi mai ales p. 35-36).

Reflecția despre justificarea prin credință pune în evidență o exigență ce se impune creștinului: să primească în credință actul mântuitor al lui Dumnezeu și să fie deschis față de lucrarea Spiritului Sfânt. Iată că, din mai multe puncte de vedere, doctrina justificării prin credință constituie o cheie de lectură importantă pentru viitorul Bisericii, ea fiind contribuția decisivă pe care Sf. Paul a adus-o la elaborarea unui discurs soteriologic și ecleziologic.

X. Concluzii

Am încercat să înțelegem teologia paulină pornind de la studiul epistolelor considerate „autentice” (1 Tes, Fil, Flm, 1 Cor, 2 Cor, Gal, Rom), redactate de apostol în anii 50 ai secolului I. Am observat o evoluție în prezentarea temelor fundamentale ale credinței, în pas cu misiunea sa de evanghelizare care s-a desfășurat în întreaga lume greco-romană. A venit acum momentul să punem în evidență, în chip de concluzii, pe scurt, câteva trăsături generale ale unei cristologii pauline.

Avem în vedere, în primul rând, faptul că modelele literare din lumea greco-romană au influențat redactarea lucrărilor pauline. Adresându-se diferitelor comunități creștine, Sf. Paul se folosește de elemente specifice pedagogiei dascălului evreu din epocă. Stilul său poartă amprenta spontaneității. Figurile de stil care apar frecvent în epistole sunt cele preluate din cultura timpului. Toate acestea scot în relief personalitatea apostolului, considerat o „punte” între două lumi culturale: iudaică și greco-romană.

Mai amintim, de asemenea, o idee importantă împărtășită de majoritatea specialiștilor în domeniu: Sf. Paul nu este un profesor de dogmatică, iar teologia sa nu este una sistematică. Tendințele de sistematizare a teologiei pauline au apărut mai târziu, în perioada patristică, pornind de la epistole, în momentul în care acestea devin o cheie hermeneutică pentru interpretarea întregii Scripturi. Lucrările Sf. Iustin, ale Sf. Irineu din Lyon sau ale lui Origene sunt exemple în acest sens.

Cristologia paulină se exprimă printr-o „soteriologie” (discurs despre mântuire). Mântuirea trebuie să vină, dar ea este deja prezentă prin eficacitatea învierii lui Isus Cristos. Întreaga viață a creștinului se desfășoară sub semnul așteptării. Astfel, Epistola întâi către tesaloniceni ne arată sensul speranței creștine, faptul că mântuirea noastră este Cristos și că fiecare clipă a vieții noastre ar trebui să fie o pregătire a acestei mântuiri. Speranța stimulează un nou mod de a trăi prezentul.

În imnul din Epistola către filipeni (Fil 2, 5-11), Cristos apare ca model de viață pentru cel care dorește să trăiască în comuniune eclezială. Sf. Paul promovează spiritul comunitar. Libertatea creștină este cea a iubirii pentru aproapele. În Epistola către Filemon, apostolul consideră că sclavul este egal cu omul liber, ignorând orice deosebire juridică sau socială între unul și altul în sânul Bisericii. Punctele de vedere enunțate în Epistola

către Filemon sunt capabile să prevină abuzurile îndreptate împotriva sclavilor, iar în același timp să ne ofere astăzi repere morale privind noile provocări ale societății contemporane, noile forme de sclavie, mult mai subtile și la fel de dureroase ca și cele din trecut.

Odată cu evenimentele trăite la Corint și cu întreaga corespondență trimisă creștinilor de aici, Sf. Paul dezvoltă o reflecție asupra crucii lui Cristos. Intrând în dialog cu grecii, care căutau înțelepciunea și care aveau propriile exigențe în acest sens, apostolul înțelege ce anume aducea în lumea păgână „cuvântul crucii” (1 Cor 1, 18): conștientizarea derapajelor înțelepciunii lumii, când aceasta se închide în ea însăși, și recunoașterea în chipul Celui Răstignit a prezenței și a realității iubirii lui Dumnezeu pentru toți. În ce privește problema libertății, dezbătută cu fervoare în mediul elenistic, Sf. Paul îi oferă un sens nou: spre deosebire de etica greacă sau chiar de legalismul iudaic, el afirmă în același timp libertatea creștinului și ascultarea sa față de Cristos cel viu, care aduce exigențe noi la nivel de conduită (1 Cor 13).

În Epistola către galateni și în cea către romani găsim o argumentare densă despre ceea ce ne mântuiește cu adevărat (Legea iudaică sau credința în Isus Cristos) și despre cei care sunt mântuiți (evreii, ca și grecii, adică întreaga omenire). Apostolul se adresează tuturor creștinilor din provincia Galatia, fără a-i interpela neapărat în

mod individual, plecând de la convingerea că viața în Cristos presupune în mod cert un angajament personal, dar ea nu poate fi trăită decât în comunitate. Comunitatea creștină este deschisă tuturor oamenilor, ea fiind alcătuită din persoane de condiții diferite: „Așadar, nu mai este nici iudeu, nici grec, nici sclav, nici [om] liber, nici bărbat și nici femeie: voi toți sunteți una în Cristos Isus” (Gal 3, 28).

Epistola către galateni tratează o temă paulină importantă, dezbătută în cadrul controversei cu iudaizanții (Gal 2, 11-21), și anume justificarea prin credința în Cristos, independent de faptele Legii mozaice. Tema este reluată în Epistola către romani, din care aflăm că întreaga omenire se prezintă în fața lui Dumnezeu fără avantaje și privilegii care ar ține de o apartenență religioasă anume. Suntem cu toții pe același drum al credinței. Sf. Paul spune că nu putem primi justificarea prin observarea Legii: „noi credem că omul este justificat prin credință, fără faptele Legii” (Rom 3, 28). Apostolul nu neagă însă relația dintre faptele împlinite după convertirea creștină și mântuire, acestea fiind solicitate în toate epistolele. Toți teologii catolici au înțeles în acest sens fragmentul Rom 3, 28, inclusiv Sf. Toma de Aquino. În mod sigur, faptele noastre bune sunt necesare pentru mântuire, ele având drept călăuză porunca iubirii.

Adăugăm în sfârșit că justificarea prin credință este condiția universalismului, fapt pentru care Sf. Paul recunoaște în această doctrină fundamentul teologic al activității sale pastorale. El este primul teolog creștin care a fixat în scris elemente din gândirea sa, dar nu sub forma unui tratat de specialitate, ci sub forma unor lucrări de circumstanță care au căpătat amprenta genului epistolar. Cu mult tact pastoral, apostolul își adaptează discursul la condițiile specifice comunităților creștine din primul secol. Prin răspunsurile și sfaturile oferite, dar mai ales prin viața sa, el devine un model de urmat pentru credincioșii din toate timpurile. Mesajul său nu și-a pierdut nici astăzi valoarea, cultivând deschiderea spre meditație și practicarea virtuților.

XI. Bibliografie

Izvoare

Biblia (traducere, introduceri și note de A. Bulai, E. Patrașcu), Sapiientia, Iași, 2013.

La Bible de Jérusalem, Cerf, Paris, 1988, 2005 (noua ediție).

Nouveau Testament. Traduction Oecuménique de la Bible (TOB), édition intégrale, Cerf- Société Biblique Française, Paris, 1989.

The Greek New Testament (Fourth Revised Edition edited by B. Aland, K. Aland, J. Karavidopoulos, C. M. Martini, B. M. Metzger), Deutsche Bibelgesellschaft-United Bible Societies, Stuttgart, 2005.

Clément de Rome, *Épître aux Corinthiens* (introduction, texte, traduction, notes et index par A. Jaubert), 5, 5-7, Cerf, Paris, 1971.

Eusèbe de Césarée, *Histoire ecclésiastique, Livres I-IV* (texte grec, traduction et annotation par G. Bardy), III, I, 3, Cerf, Paris, 1986.

Irénee de Lyon, *Contre les hérésies. Dénonciation et réfutation de la gnose au nom menteur* (traduction française par A. Rousseau), III, 1,1, Cerf, Paris, 1984.

Lettres de Pline, IX, 21 (traducere P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997, p. 30).

Sf. Clemente Romanul, *Epistola către corinteni*, în *Scrierile Părinților Apostolici* (traducere, note și indici de D. Fecioru), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.

Sf. Ieronim, *Despre bărbații iluștri* (introduceri, traduceri și note de D. Negrescu), V, Paideia, București, 1997.

Dicționare și enciclopedii

J. Cambier, *Paul (vie et doctrine de Saint)*, în H. Cazelles, A. Feuillet, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome septième, Letouzey & Ané, Paris, 1966, p. 279-387.

A. Feuillet, *Parousie*, în L. Pirot, A. Robert, H. Cazelles, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, VI, Letouzey et Ané, Paris, 1960, col. 1331-1419.

P. Henry, *Kénose*, în L. Pirot, A. Robert, H. Cazelles, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome cinquième, Letouzey & Ané, Paris, 1957, p. 7-161.

M. Hubaut, *Paul (Apôtre Saint)*, în *Catholicisme. Hier. Aujourd'hui. Demain (Encyclopédie)*, X, Letouzey et Ané, Paris, 1985, col. 866-910.

X. Léon-Dufour, *Dictionnaire du Nouveau Testament*, Seuil, Paris, 1996.

J. Murphy-O'Connor, *Philippiens (Épître aux)*, în H. Cazelles, A. Feuillet, *Dictionnaire de la Bible. Supplément*, tome septième, Letouzey & Ané, Paris, 1966, p. 1211-1233.

Lucrări generale

- R. E. Brown, *Que sait-on du Nouveau Testament ?*, Bayard, Paris, 2000.
- A. Brunot, *Les écrits de Saint Paul. Lettres aux jeunes communautés*, Le Centurion, Paris, 1972.
- J. Cardinal Ratzinger, *Introducere în creștinism. Prelegeri despre Crezul apostolic. Cu un nou eseu introductiv*, Sapientia, Iași, 2004.
- M. Carrez, P. Dornier, M. Dumais, M. Trimaille, *Les lettres de Paul, de Jacques, Pierre et Jude*, Desclée, Paris, 1983.
- E. Charpentier, *Pour lire le Nouveau Testament*, Cerf, Paris, 1994.
- P. Debergé, J. Nieuviarts (sous la direction de), *Guide de lecture du Nouveau Testament*, Bayard, Paris, 2004.
- A. Deissmann, *Licht vom Osten. Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hellenistisch-römischen Welt*, Mohr, Tübingen, 1908.
- A. Deissmann, *Light from the Ancient East. The New Testament illustrated by recently discovered texts of the Graeco-Roman world* (translated by L. R. M. Strachan), Hodder and Stoughton, New York-London, 1910.
- C. Focant, D. Marguerat (sous la direction de), *Le Nouveau Testament commenté. Texte intégral Traduction oecuménique de la Bible*, Bayard - Labor et Fides, Paris - Genève, 2012.
- A. Giardina (coord.), *Omul roman*, Polirom, Iași, 2001.
- V. Hanga, *Drept privat roman (Tratat)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.

W. Harrington, *Nouvelle introduction à la Bible*, Seuil, Paris, 1971.

N. Lascu, *Cum trăiau romanii*, Editura Științifică, București, 1965.

S. I. Negruțiu, D. E. Moldovan, F. Codrea, M. Mățăoanu (coordonator S. Tofană), *Cercetarea noutestamentară românească. Ghid bibliografic*, Editura Alma-Mater, Cluj-Napoca, 2004.

Ch. Perrot, *La vie et l'oeuvre de Saint Paul*, în A. George, P. Grelot (sous la direction de), *Introduction à la Bible*, III, vol. 3, Desclée, Paris, 1977, p. 15-38.

J.-N. Robert, *Roma*, Bic All, București, 2002.

C. Stoicescu, *Curs elementar de drept roman*, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, București, 1931.

Lucrări speciale

J.-N. Aletti, *Paul a-t-il été un écrivain ?*, în *MdB*, 123, 1999, p. 57-60.

J.-N. Aletti, *Paul et Israël d'après Rm 9-11*, în *L&V*, XLVIII, 242, 1999, p. 27-36.

J.-N. Aletti, *Où en sont les études sur Saint Paul ? Enjeux et propositions*, în *RSR*, 90/3, 2002, p. 329-352.

P. M. Beernaert, *Paul saisi par le Christ. Christologie des lettres de Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1997.

P. M. Beernaert, *Sur le chemin de Damas. De l'exégèse à la catéchèse*, în *LV*, LII, 3, 1997, p. 259-273.

P. M. Beernaert, «*Réjouissez-vous en tout temps !*» *Paul et la joie*, în *LV*, LVII, 4, 2002, p. 379-391.

- P. Benoît, recenzie J. Knox, *Chapters in a Life of Paul*, Abingdon-Cokesbury Press, New York-Nashville, 1950, în *RB*, LIX, 1, 1952, p. 126-127.
- G. Bonneau, *Paul et les Corinthiens I. La première lettre*, Lumen Vitae, Bruxelles, 2004.
- P. Bony, *Saint Paul*, Les Editions de l'Atelier-Editions Ouvrières, Paris, 1996.
- M. Carrez, *Le mystère des dernières années de Paul*, în *MdB*, 18, 1981, p. 22-24.
- L. Cerfaux, *Le Christ dans la théologie de Saint Paul*, Cerf, Paris, 1951.
- Y. Congar, *Comment Luther devint Luther*, în *L&V*, XXXI, 158, 1982, p. 77-86.
- E. Cothenet, *L'épître aux Galates*, Cahiers Evangile nr. 34, Cerf, Paris, 1980.
- E. Cothenet, *Saint Paul en son temps*, Cahiers Evangile nr. 26, Cerf, Paris, 1985.
- P. Debergé, *Saint Paul*, Source de Vie, Toulouse, 1998.
- M. Dumais, *Les lettres aux Thessaloniciens*, în M. Carrez, P. Dornier, M. Dumais, M. Trimaille, *Les lettres de Paul, de Jacques, Pierre et Jude*, Desclée, Paris, 1983, p. 35-56.
- R. Dupont-Roc, *Saint Luc*, Les Editions de l'Atelier-Editions Ouvrières, Paris, 2010.
- A. Feuillet, *L'hymne christologique de l'Épître aux Philippiens (II, 6-11)*, în *RB*, LXXII, 3, 1965, p. 352-380.
- A. Feuillet, *L'hymne christologique de l'Épître aux Philippiens (II, 6-11)*, în *RB*, LXXII, 4, 1965, p. 481-507.
- A. George, *L'Évangile de Paul*, Équipes Enseignantes, Paris, 1963.

- P. Grelot, *La traduction et l'interprétation de Ph 2, 6-7. Quelques éléments d'enquête patristique*, în *NRT*, 93, 9, 1971, p. 897-922.
- P. Grelot, *La traduction et l'interprétation de Ph 2, 6-7. Quelques éléments d'enquête patristique*, în *NRT*, 93, 10, 1971, p. 1009-1026.
- P. Grelot, *Deux notes critiques sur Philippiens 2, 6-11*, în *Bib*, 54, 2, 1973, p. 169-186.
- J. Knox, *Chapters in a Life of Paul*, Abingdon-Cokesbury Press, New York-Nashville, 1950.
- S. Légasse, *L'épître aux Philippiens – L'épître à Philemon*, Cahiers Evangile nr. 33, Cerf, Paris, 1980.
- S. Légasse, *Paul apôtre – essai de biographie critique*, Cerf & Fides, Paris, 1991.
- X. Léon-Dufour, *Le pain de la vie*, Seuil, Paris, 2005.
- S. Lyonnet, *Études sur l'épître aux Romains*, Analecta Biblica 120, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma, 2003.
- S. Marțian, *Tema venirii Domnului în Epistola întâi a Sfântului Apostol Paul către tesaloniceni*, în *Ideje az emlékezésnek. Liber amicorum: a 60 éves Marton József köszöntése*, editori: N. Mózes, Z. Korinna, D. Dávid, B. Márta, Szent István Társulat-Verbum, Budapest-Kolozsvár, 2010, p. 68-73.
- S. Marțian, *Problema sclaviei în Epistola Sf. Apostol Paul către Filemon*, în *Redescoperirea figurii Apostolului Paul: viața, teologia, activitatea*, editori: M. Orsatti, C.-D. Pațulea, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010, p. 75-84.
- S. Marțian, *Viața și activitatea Sfântului Apostol Paul – câteva elemente de critică istorică*, în *Simpozionul Internațional Secularizarea și Europa contemporană - particularitățile Europei Centrale și de Est*, editori: C. I. Dușe, A. Buzalic, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2014, p. 159-169.

- S. Marțian, *Bucurie și comuniune în Epistola Sf. Apostol Paul către filipeni*, în *Il padre spirituale nel Seminario Teologico: profilo e missione*, editori: V. Lai, A. Rus, Argonaut Publishing – Symphologic Publishing, Cluj-Napoca – Gatineau, 2015, p. 152-159.
- A. Méhat, «*Quand Kèphas vint à Antioche...*» *que s'est-il passé entre Pierre et Paul?*, în *L&V*, XXXVIII, 192, 1989, p. 29-43.
- J. Murphy-O'Connor, *Histoire de Paul de Tarse. Le Voyageur du Christ*, Cerf, Paris, 2008.
- M. Orsatti, *1-2 Tesaloniceni*, Buna Vestire, Blaj, 2005.
- M. Quesnel, *Paul et Jésus, une même religion ?*, în *MdB*, 123, 1999, p. 46-50.
- M. Quesnel, *Où Dieu demeure-t-il à Corinthe? Éléments de topographie théologique paulinienne*, în C. Focant (sous la direction de), *Quelle maison pour Dieu?*, Cerf, Paris, 2003, p. 319-350.
- M. Quesnel, *Saint Paul et les commencements du christianisme*, Desclée, Paris, 2008.
- J. Radermakers, *Connaître Paul. Petite bibliothèque paulinienne*, în *NRT*, 131/3, 2009, p. 625-644.
- J. Ratzinger, *Jusqu'où porte le consensus sur la doctrine de la justification?*, în *RCIC*, XXVI, 5, 2001, p. 41-57.
- F. Refoulé, *Date de l'épître aux Galates*, în *RB*, XCV, 2, 1988, p. 161-183.
- S. Reymond, *Au fil de la prière dans les lettres de Saint Paul*, Lumen Vitae, Bruxelles, 2009.
- B. Rigaux, *Saint Paul. Les épîtres aux Thessaloniens*, Gabalda-Duculot, Paris-Gembloux, 1956.
- Ph. Rolland, *Discussions sur la chronologie paulinienne*, în *NRT*, 114/6, 1992, p. 870-888.

Sorin Marțian

C. Spicq, *Le vocabulaire de l'esclavage dans le Nouveau Testament*,
în *RB*, LXXXV, 2, 1978, p. 201-226.

M. Trimaille, *La première lettre aux Thessaloniens*, Cahiers
Evangile nr. 39, Cerf, Paris, 1982.

É. Trocmé, *L'Épître aux Romains et la méthode missionnaire de
l'apôtre Paul*, în *NTS*, 7, 1961, p. 148-153.

ISBN: 978-606-37-0125-2